

Fåglar

PÅ VÄSTKUSTEN

NR 4/2019

Tallbitsfeber i väst

Matsmältningens mysterier

En något udda nötskrika

Kampen mot fågelslakten

Skånsk rovfågelbonanza

Höksångare i Bohuslän

Bubblare inför 2020-talet

► NR 4/2019

► ÅRGÅNG 53

Omslagsbild:
Thomas Bernhardsson

Tallbit, honfärgad.

NUGÅRVIINI 2020

2019 LIDER MOT sitt slut och det är ett fågelår jag kommer minnas för sina återkommande ugglefynd: publikvänliga sparvugglor, osedvanligt många lappuggleobservationer, ljudligt tiggande hornuggleungar i Säve, hökuggla i Ånggårdsbergen, stadsnära berguvar och en mystisk tornuggla på Hisingen. Jag kommer minnas invasionen av aftonfalkar och av tallbitar och den positiva trenden hos stäpphöken, glädjen när Västkusten får bjuda Östkusten motstånd då det hittas både dvärgspov, skatgök och ökentrumpetare på vår sida landet och när personalen nu i skrivande stund stänger ner ringmärkningsverksamheten på Nidingen, då blickar jag tillbaks på dessa eldsjärlars 2019 och konstaterar att arter som dvärgsparv, kornsparv, saxaulsångare och en trolig nunnestenskvätta borgar för att de med glädje kommer tuffa ut till ön även 2020 för att föra traditionen vidare.

I DET HÄR NUMRET tittar vi även lite längre tillbaka i tiden; Uno och Jimmy tar oss med genom FpV:s historia från det att tidningen startade fram till vad den är idag. Inge- mar och Matti ger oss en återblick över höksångarens vara och icke vara genom åren på Västkusten. Men vi blickar också framåt med RRK: vad ser GOF:s rapportkommitté i sin kristallkula egentligen?

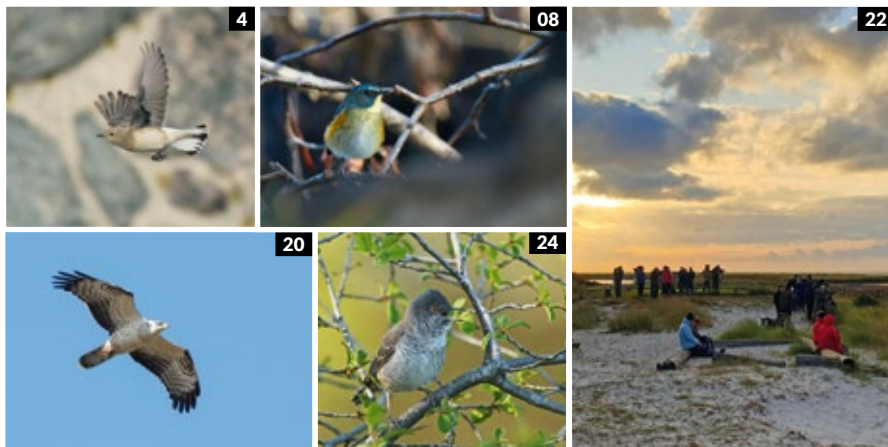
MED FÖRHOPNING OM ett minst lika fint fågelår 2020 lämnar vi nu årets sista Fåglar på Västkusten till våra läsare. Mycket nöje och gott nytt år!

Bild: MATTIAS BARDÅ

REDAKTÖR: KARIN MAGNANDER

KARIN.MAGNANDER@GOF.NU

Bilder: MARC ILLA, ERIK HIRSCHFELD, MANNE STRÖMBÄCK, LEIF JONASSON, MIKAEL PERSSON

Innehåll FpV nr 4/2019

- 03** **LEDARE**
Bävern gynnar Odins svala
- 04** **FÅGELNYHETER FRÅN VÄSTKUSTEN**
Nunnestenskvätta – eller något annat?
- 08** **NYTT FRÅN RRK**
Bubblare inför 2020-talet
- 10** **INZOOMAT**
Flexibel matsmältning avgörande för överlevnaden
- 16** **PORTRÄTT**
En något udda nötskrika
- 20** **FÅGELSKYDD**
Flykt för överlevnad
- 22** **GOF-EXKURSION**
Rovfågelbonanza när GOF drog till Falsterbo
- 24** **FÖRÄNDRAT FÅGELLIV**
Höksångaren i Bohuslän – en sångares uppgång och fall
- 30** **GÖTEBORGSK FÅGELHISTORIA**
Så startade FpV
- 32** **ARTSPANING**
Småfläckig sumphöna – vasshavens storfotade smygare
- 36** **BETRAKTAT**
Ugglan i alen
- 38** **PROGRAM**
Resor, exkursioner och vardagsvandringar

Bävern gynnar Odins svala

FRÅN MITTEN AV 1800-TALET och fram till 1900-talets första decennier dikades våtmarker och sjöar sänktes i en omfattning som idag är svår att föreställa sig. På många håll där vi idag blickar ut över vidsträckta åkrar låg för dryga seklet sedan myrmarker. Människan har en tendens att använda sin egen begränsade livstid som referens och hon blir därmed lätt blind för landskapets förändring över tid - ett fenomen som brukar benämnas "shifting baseline".

För en tid sedan förekom ett inslag i Västnytt där en markägare drabbats av ett bäverdämme som orsakat översvämning i skogen. Markägaren hade inget emot bävern, men upplevde den höjda vattennivån som en olägenhet. I inslaget visades hur han klafsade omkring i stövlar i det blöta. Avsikten var väl att skapa intryck av att här försigick något onormalt. Inte ett ord sades om att det omvända förhållandet gäller. Det var ju så våra skogar fordom såg ut och det var i dem Odins svala - svarta storken - hade sin hemvist.

Markägarens bekymmer med bäverns aktivitet illustrerar konflikten mellan människans anspråk på naturresurserna och behovet av att bevara och restaurera intakta ekosystem. Förekomst av arter som svart stork utgör ett kvitto på fungerande skogsekosystem, men var ska den finna fristad där inte avverkningsanmälningar duggar tätt?

Det borde inte föreligga någon motsättning mellan samhällsplanering och skydd och återskapande av blöta biotoper. Växter och djur svarar snabbt på nyanlagda våtmarker. Myrar och sumpskogar lagrar mångfalt större kvantiteter kol jämfört med andra markslag och erbjuder gratis rening och magasinering av vatten. Således är de gynnsamma för biologisk mångfald, klimat och samhällets behov av såväl dricksvatten som minskad översvämningensrisk i tätorten. Dessutom är de ju så trevliga att vistas i. Vad går upp mot en kopp kaffe i myrkanten när morgondimman lättar och grönenan spelar?

Människan har en tendens att använda sin egen begränsade livstid som referens

FÖR STYRELSEN: LEIF LITHANDER

LEIF.LITHANDER@GOF.NU

REDAKTION

REDAKTÖR

KARIN MAGNANDER
karin.magnander@gof.nu

ANSVARIG UTGIVARE

KARIN MAGNANDER
karin.magnander@gof.nu

NYHETSREDAKTÖR

JOHN ANDERSSON
john.andersson@gof.nu

PRODUKTION & LAYOUT

JAN-ÅKE NORESSON
jan-ake.noresson@gof.nu

SPRÅKGRANSKNING

ROLF SKOOG
rolf.skoog@gof.nu

ÖVRIG REDAKTION

BJÖRN DELLMING
STIG FREDRIKSSON (WWW.NATURSTIG.SE)
KERSTIN HIRNAS
fornamn.efternamn@gof.nu

KONTAKT

E-POST / HEMSIDA
fpv@gof.nu / www.gof.nu

ANNONSER

Kontakta oss för aktuella priser på fpv@gof.nu. Vi tar enbart in annonser som har någon koppling till fågel-skådning, natur, uteliv etc.

MEDLEMSKAP I GOF

FpV utkommer med 4 nr/år till medlemmar i Göteborgs Ornitologiska Förening. Sätt in 200 kr (vuxen), 70 kr (<26 år) eller 270 kr (familj) på GOFs plusgiro 89 01 68-8. Glöm inte att uppgive namn, adress, födelseår och mejladress. Alternativt swisha beloppet till 123 335 08 16 och notera personuppgifter i meddelandefältet.

Prenumeration på FpV för icke fysisk person (bibliotek, företag m.m.) kostar också 200 kr/år. Betala enligt ovan och uppgive leveransadress.

Adressändring:
Har ni flyttat och vill uppdatera er adress hos GOF? Skriv era gamla och nya uppgifter i ett mejl och skicka till adress@gof.nu

Tryck: Ale Tryckteam AB, www.tryckteam.se
Tryckdatum 25 november
Upplaga: 1675 ex
ISSN: 0348-1510

Bild: LENNART HERMANSSON

Nobel senator på besök i Bohuslän

RÖDHUVADGÄST Den 5 oktober skådade Lars Viktorsson och Peter Backman ute på Ramsvikslandet. Mellan Långetången och Nötö (södra delen av Ramsvikslandet) uppenbarade sig en ung rödhuvad törnskata (rasen senator). Fågeln födosökte i betad gräsmark med låga enbuskar och sågs fram till den 7 oktober. Fyndet var det tredje för arten i Bohuslän och det andra av rasen senator – den ras som dominerar i området norr om Medelhavet, ungefär från Spanien till Turkiet. De två tidigare Bohusfynden är från Ytterby 1994 (ssp. senator) och Kareby 2015 (ssp. niloticus, "levanttörnskata").

BJÖRN DELLMING

Islom hemma-stadd i Anten

LÅNGRASTARE Under en dryg månad rastade denna sensommar en svartnäbbad islom i Anten i Västergötland. Fågeln, som var klädd i sin praktfulla sommardräkt, kunde beskådas på nära håll där den ihärdigt fiskade insjökräftor. Svartnäbbad islom häckar närmast på Island och Grönland och brukar vanligtvis ses i våra trakter när den sträcker förbi längs Bohus- och Hallandskusten.

KARIN MAGNANDER

NUNNESTENSKVÄTTA –

MYSTISK FELFLYGARE En skumstenskvätta på Playan gäckade ringmärkarna dag efter dag. Var det en nunne- eller en medelhavsstenskvätta – eller kanske en bit av båda?

Tisdagen 15 oktober upptäckte personalen vid Nidingens fågelstation (Oscar Hagbard, Marc Illa och Josefina Pehrson) en udda stenskvätta som födosökte bland vadarburarna på Playan (den södra stranden). Det syntes direkt att det inte rörde sig om vår vanliga stenskvätta, men vad var det egentligen?

Efter att Marc lyckats få bilder på fågeln, som inte var särskilt skygg, konsulterades flera personer om arttillhörighet innan skvättan till slut larmades ut på lokalbandet – som medelhavsstenskvätta. Direkt dök frågan upp om detta inte snarare var en nunnestenskvätta, men någon klarhet i hur östlig medelhavsstenskvätta skulle uteslutas fanns inte. De två arterna hybridiserar dessutom flitigt där utbredningen överlappar – så hur ser en sådan ut? Att det rörde sig om en 1k hona underlättade inte artbestämningen.

Efter några timmar dök undsättning upp: Uno Unger, Mi-

kael Käll, Kjell Wallin och Lasse Hellberg, kom ut med fågelstationens egen båt Stuff. Vid det laget höll skvättan till vid potatislandet. Där sattes ett extranät upp i ett försök att fånga in den. Det dröjde inte länge innan skvättan flög över till Nordstranden istället, så delegationen från fastlandet fick åka hemåt med "bara" några snygga bilder av en ännu obestämmd stenskvätta (fast det lutade mer och mer åt nunne). Vid nattens intåg var skvättan kvar. Stationspersonalen höll tummarna för att den skulle stanna till morgonen därpå.

Nämnda morgon visade sig bli en riktig höjddare, fångstmässigt, med 231 ringmärkta individer av 18 arter, inklusive guldkorn som tajgasångare, brandkronad kungsfågel och inte mindre än sju sibiriska gransångare. Något riktigt eftersök av skvättan hanns därför inte med. Men framåt lunchtid återupptäcktes den på Nordstranden, där den födosökte bland stenarna. För att spå på den goda stämningen denna dag upptäcktes dessutom en stationär dvärgsparv bara 300 meter öster om skvättan och två lappsparvar höll till lika långt åt väst hela dagen.

Bild: MARC ILLA

Skvättan var synnerligen välnärd. I ringmärkningslabbet noterades fettnivå sju på en skala upp till nio.

Två dagar senare var både skvättan och dvärgsparven kvar på samma plats. Framåt kvällen, efter en hel dag med regn, kände stationspersonalen att det var dags: nu eller aldrig. Vid flera tillfällen hade skvättan setts flyga fram och tillbaka över västra rännen (en fördjupning, som ett dike) där ett rör för vattenintag går ut i havet. Om det var någonstans på Nordstranden man skulle kunna sätta upp ett extranät, så var det där. Sagt och gjort, två nät restes i rännen. Det dröjde inte mer än några minuter innan skvättan kom flygande – rakt in i nätet, precis som planerat. Fångad! Helt överkligt ... I ringmärkarlabbet tog

ELLER NÅGOT ANNAT?

Det dröjde inte mer än några minuter innan skvättan kom flygande – rakt in i nätet. Fångad!

Bild: MARC ILLA

arbetet fart med att kolla alla tänkbara mått och att fotografera samtliga dräkt detaljer, utöver den vanliga rutinen efter nätfångst.

Tidigare under hösten sågs en stenskvätta i Fluke Hall i Storbritannien. Den bestämdes till östlig medelhavsstenskvät-

ta då man noterat att några mantelfjädrar hade ljus bas. När Nidingenfågeln studerades i handen uppdagades att ljusreflektioner gjorde att fjädrarna såg ut att ha en ljus bas trots att de egentligen var mörka. Vad det innebär för artbestämningen av de båda fåglar-

na återstår att se. Skvättan bestämdes (avvaktande) till en nunnestenskvätta, men vi ser alla fram emot att höra Raritetskommitténs utlåtande. Stenskvättan stannade kvar på Nidingen fram till 28 oktober.

 JOSEFINA PEHRSON

Minimal spov drog förbi Kråkudden

OSANNOLIK STRÄCK-OBS

Sommarens dvärgspov i Tofta kile var en stor överraskning för många, då det är en extremt ovanlig art för Europa. Det finns knappt tio europeiska fynd av denna sibiriska lilla spov. Så skådarna i vindskyddet på Kråkudden, Hönö, hade svårt att tro sina ögon 3 september.

Prognosen utlovade vind från sydväst denna tisdag, men vinden vred aldrig upp tillräckligt mot väst för att hoppet om litor och labbar skulle infrias. Istället kom en strid ström sydsträckande vidare. Vid 11:40 upptäcktes en större flock spovar ca en km ut, i höjd med Södra Bolleskärs. En av spovarna var betydligt mindre. Artbestämningen blev allt mer självklar när flocken kom närmare. Det var en dvärgspov! Det kunde inte vara något annat. Karaktärer som uteslöt alla tänkbara förväxlingsarter – från piparsnäppa till myrspov och brushane – säkrades. Fågelns sällskap gjorde det pedagogiskt enkelt att bedöma storleken. Det rör sig troligen om samma fågel som sågs i juli i år. Detta, och om observationen kommer publiceras som ett verifierat fynd av dvärgspov, kommer troligtvis bedömas av RK under november månad.

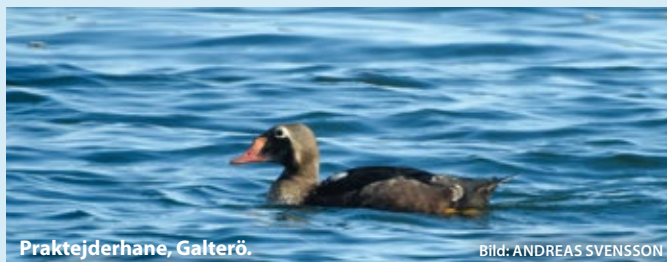
 JOHN ANDERSSON

Rara ejdrar i skärgården

HAVSSPANING LÖNAR SIG Sedan i början av september har en prakt-ejderhane observerats utanför Galterö där den håller till tillsammans med andra ejdrar. Den 22 oktober dök en än rarare ejdr

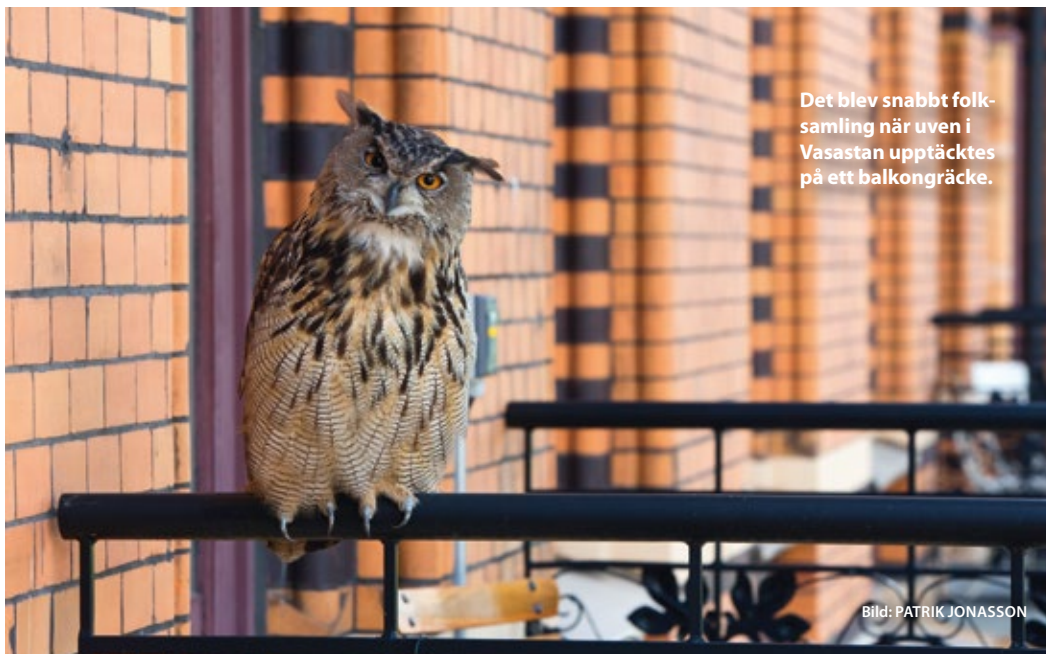
upp knappt tre sjömil därifrån. En alförrädare hittades när den sträckte söderut förbi Kråkudden. Fågeln gick dessutom ner och rastade under dagen i närheten av Hönö huvud men har inte observerats i området efter det.

 KARIN MAGNANDER

Praktejderhane, Galterö.

Bild: ANDREAS SVENSSON

Det blev snabbt folksamling när uven i Vasastan upptäcktes på ett balkongräcke.

Bild: PATRIK JONASSON

PUBLIKA UVAR MITT I STAN

PUBLIKMAGNETER En berguv på ett balkongräcke nära Avenyn, ännu en utanför köptemplet i Brunnsparken. Många blev stående och stirrade i ren förundran.

Hundratals människor fick ett ovanligt möte när de en mulen oktoberonsdag passerade genom Brunnsparken. Ovanför entrén till Arkaden satt nämligen en berguv och spanade ner mot mobilkameror och pekande fingrar.

Redan i slutet av sommaren hade dock göteborgarna fått möjlighet att bekanta sig med den mäktiga uggleararten på nära håll. Under ett par dagar i augusti höll en uv till i Vasastan, där den nyttjade såväl balkonger som trafikskyltar som sittplats inför ögonen på både allmänhet, fågelskådare och media.

Fågeln lät sig beskådas på nära håll och misstankar väcktes om att den inte mådde helt bra. Berguv är, likt de flesta ugglor, normalt en skygg art. Efter flera försök kunde uven

till slut fångas in av Svenska Djurambulansen och föras till Fågelcentralen. Det framkom ganska snart att fågeln var skadad. Förmodligen hade den blivit påkörd och den avled redan senare samma dag.

Nästa berguvkändis blev ovan nämnda Brunnsparkenuggla som observerades i området under en knapp vecka i oktober. I sociala medier lyfte flertalet skådare att fågeln såg ut att ha ett skadat öga. Den 10:e sågs uven, påtagligt hängig, sittande på ett tak vid

Kungsgatan där den också senare avled.

Sofie Jonasson på Fågelcentralen berättar att den döda berguven hämtades in och att även denna kördes till Fågelcentralen för vidare hantering. De båda avlidna ugglorna skickades comme-il-faut för analys till Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA). Undersökning av Brunnsparkenugglan visade att den hade en stor böld i halsen som hade trängt upp i såväl bihålkor som bakom höger öga. Den var angripen

av parasiten *Trichomonas* som ger skador i munhåla och svalg. Bölden i halsen hade gjort det svårt för uven äta och Sofie berättar att den avlidna fågeln var väldigt mager. Det är inte helt ovanligt att ugglor och andra rovfåglar drabbas av parasiten då de äter till exempel sjuka och smittade duvor. *Trichomonas* uppmärksammades för några år sedan då många grönfinkar drabbades av sjukdomen gulknopp vilken orsakas av parasiten.

Båda de avlidna uvarna var ungfåglor och det är inte sällan som just unga och oerfarna individer söker sig in till stadens smörgåsbord av råttor och annat, framförallt när det är svårt att hitta mat på andra platser.

Under hösten har en tredje stadsnära berguv setts och hörts då den har ropat från en skorsten i Högsbo industriområde och flertalet observationer av arten har gjorts på Nässet och i Slottsskogen. Om detta rör sig om en eller flera individer låter vi vara osagt. Det är en tid då berguvarna rör på sig och enligt Sofie får Fågelcentralen varje höst in upp emot en handfull skadade eller utmärglade individer. Höstens händelser är inget unikt, det är bara uppmärksamheten kring dem som var det.

 JOHN ANDERSSON

Bild: KARIN MAGNANDER

Dvärgsparv på snabbvisit i Sibhålan

OVÄNTAD RASTARE En dvärgsparv hittades den 6 november i den så kallade Sibhålan i Torslandaviken. Den ganska snåriga sänkan fick sitt namn efter upptäckten av en åtråvärd sibirisk järnsparv hösten 2016 och ramas in av Karholmsdammens sydvästra vik samt tee och

TALLBITSFEBER I VÄSTER

NORDLIGT BESÖK Den nordliga tajgans tallbitar kan välla ner i makalösa mängder vissa år. Hösten 2019 hände det – med besked.

Omkring den 25 oktober dök de första tallbitarna upp på Västkusten. Detta efter en omfattande invasionsrörelse som kunnat följas söderut i landet. När stora antal sträckte ned över Vänerområdet tändes ett hopp hos många västkustskådare. Vid Hammaröns sydspets registrerades plötsligt 1 048 tallbitar den 23 oktober och några dagar senare 664 i

Vänersborgsviken. Sedan dröjde det inte länge innan fåglarna nådde oss och rapporterna började strömma in.

Större invasioner sker regelbundet men med långa mellanrum, oftast flera decennier. I skrivande stund, den 21 november, råder därför närmast tallbitsfeber bland fågelintresserade. Många som aldrig tidigare fått stifta bekantskap med denna charmiga och orädda fågel, tycks ha svårt att slita blickarna. Man kommer ofta nära dem och glädjen är påtaglig när sällskapande tallbitar då och då lyfter, gör en liten flyg-

tur och låter höra sina säregna locklåten.

I Göteborgsområdet visar Artportalen att minst 400 exemplar setts på ett 40-tal platser. Den största flokken har bestått av 60 fåglar vid Skår. Längre norrut i Bohuslän uppgår antalet observerade individer till minst 200 på ett 25-tal lokaler, med Strömstad som nordligaste utpost. Motsvarande fyndbild för Halland visar att minst 650 fåglar setts på 60 olika ställen. De högsta antalen med ett 50-tal fåglar har noterats bland annat i Veddigge.

Historiskt ägde den största kända invasionen i landet rum för 43 år sedan, vintern 1976–1977. Då översvämmades Göteborg av bärätande fåglar snart sagt överallt. I december räknades 757 exemplar och i januari 480, trots att skådarskaran då var betydligt glesare än idag. Tallbitarna stannade hela vintern och sista observationen gjordes den 23 februari. Men någon spridning ned i Halland blev det inte den gången. Inte heller vid invasionen kring milennieskiftet kom några större mängder tallbitar till de sydligaste landskapen. Nu har redan hela Västkusten intagits, men det återstår ännu att se hur bestående denna invasion blir.

 REINO ANDERSSON

Bild: THOMAS BERNHARDSSON

Oviss framtid för Hökälla våtmark

GRÖNT ARBETE UPPHÖR

I över tolv år har det uppskattade våtmarksområdet Hökälla, med sina sju dammar, strandängar, ekdungar och vallfält vårdats av "Hökälla grönt arbete och rehab". Projektet startade inom Svenska Kyrkan 2007 med syfte att ge långtidsarbetslösa arbetspraktik inom bl a naturvård, trädgård och friskvård. Ett nära samarbete med Arbetsförmedlingen Hisingen och Park- och Naturförvaltningen har löpt på, men det slutar vid årsskiftet. Kyrkorådet i Backa pastorat har nämligen beslutat lägga ner verksamheten. Hur skötseln av området fortlöper efter nyår är oklart. Troligast återgår skötseln till Park- och naturförvaltningen i Göteborgs stad, som samtidigt ska minska sin budget med 10 procent under 2020. Hökälla är ett av Göteborgs artrikaste områden med ett stort antal häckande och rastande fåglar. För ett par år sedan noterades bl a häckförsök av gråhakedopping för första gången i vårt rapportområde. Här trivs också knölnate – en av Sveriges sällsyntaste vattenväxter.

 BJÖRN DELLMING

green för hål 13 respektive 14 på golfbanan, och så Karholmsberget, som förstärker känslan av att man befinner sig i en håla.

Dvärgsparv är en sällsynt gäst i Göteborgs rapportområde med endast sju tidigare publicerade fynd, fördelade på landskapen Bohuslän och Västergötland, där fyra av dem noterats i det förstnämnda. I Sverige häckar dvärg-

sparven i de norra delarna av Norrbotten och Lappland och har en östlig flyttrutt vilket gör att arten är betydligt vanligare på östkusten än hos oss.

Av tidigare fynd i Göteborgsområdet har två individer varit övervintrande (senast vintern 2010–2011 i Eklanda, Mölndal) och stannat på plats under en längre tid, men i övrigt är det en

art som i våra trakter oftast observerats som förbisträckande. Sibiriska hålan, där dvärgsparven sågs, ligger i den bohuslänska delen av Torslandaviken och fågeln blir därmed det fjortonde fyndet för landskapet som faktiskt så sent som i våras hade en stationär långstannande dvärgsparv i Munkedal, något som är mycket unikt – arten brukar uteslutande dyka

upp på höststräck eller under vintermånaderna.

Dvärgsparv brukar kategoriseras som en så kallad tick-sparv med anledning av sitt diskreta lockläte och av våra två inhemska tick-sparvar har dvärgsparven sträcktid i oktober–november medan videsparv sträcker söderut under september månad.

 KARIN MAGNANDER

Är det i Sibhålan den landar hösten 2020, fågel blå från den väldiga tajgan i nordost?

Bild: ERIK HIRSCHFELD

BUBBLARE inför 2020-talet

RRK-NYTT #012

TEXT: RRK GÖTEBORG

RRK@GOF.NU

Snart kan vi lägga ytterligare ett år till handlingarna och ett nytt decennium står för dörren. Rapportkommittén har dammat av spåkulan och listat tio arter som aldrig observerats i Göteborgs rapportområde men bör göra det under 2020-talet.

FJÄLLGÅS

Denna gås, vars existens i Sverige har säkrats genom mer eller mindre kontroversiella bevarandeprojekt, uppträder numera nästan årligen i Halland och med skaplig regelbundenhet i gåsmarkerna i Västergötland, särskilt kring Öst-en. För den som letar gäss i Göteborgsområdet är det ofta sträckskådning som

gäller, men det kan vara vanskligt att skilja fjällgås från bläsgås om avstånden är långa eller ljuset dåligt. Vi tippar därför att arten först hittas betande på ängarna kring Öxnäs en mulen eftermiddag i mars.

VITÖGD DYKAND

Som närmst hittas vitögda dykänder på andra sidan Östersjön, bland annat i Polen, och i Sverige dyker det upp något eller några exemplar årligen. Vi tycker att Torslandaviken är en så förträffligt lämplig lokal att det nästan måste ligga en vitögda dykandshane bland viggarna där i början av april.

STÖRRE LIRA

Många är de skådare som stått i vindskyddet på Kråkudden och drömt om större lira, den mest sällsynta av de liror som observerats i Sverige. Eftersom vi

gärna framhåller Kråkudden som Väst-kustens förnämsta lokal för havsfågelskådning är det en smula genant att där aldrig setts någon större lira. Det finns 19 fynd i landet, de flesta från Halland och Skåne. I september kanske det äntligen är dags?

SVARTVINGAD GLADA

Nu spekulerar vi måhända långt utanför boxen, men de fyra fynd som gjorts i Sverige har en sydvästlig tyngdpunkt och man kan misstänka att fåglarna anländer via Danmark. Det finns flera fynd från Skagen. En insträckande svartvingad glada över södra skärgården vid lunchtid på Valborgsmässoafton skulle sannerligen sätta fart på firandet.

SIBIRISK TUNDRAPIPARE

Den amerikanska släktingen förerade området med ett besök på Galterö 2004.

Landar nästa
nunnestenskvätta
på Hyppeln?

Bild: MIKAEL KÄLL

När upptäcks
första brunsångaren
i rapportområdet?

Bild: LASSE OLSSON

Dags för en svart-
halsad trast – i en villa-
trädgård nära dig.

Bild: ERIK HIRSCHFELD

Sibirisk tundrapipare finns det mer än fyra gånger fler svenska fynd av, så det vore väl fånigt om vi inte kunde hitta en sådan också. Varför inte i välbevakade Välen en varm kväll i juni?

BLEK TORNSEGLARE

Med ett flertal fynd längs Västkusten borde det snart vara dags för Göteborg. Fynd av blek tornseglare blir ofta en studie i grått – en grå tornseglare på en grå plats en grå novemberdag där det fortfarande flyger några seglivade grå insekter.

Även om oddsen kanske är lägst på en plats som Torslandaviken, tippas vi ändå, för formens skull, på Gråberget i Majorna.

SVARTHALSAD TRAST

Denna trast från Sibirien dyker så gott som varje vinter upp på åtminstone någon fågelmatning i landet. Vi kan inte se att det skulle vara något fel på göteborgarnas matningar, så en vacker januari-dag borde det sitta en svarthalsad trast

och äta äpple i ett väl valt villaområde i stadens utkanter.

BRUNSÅNGARE

Brunsångare hör till de sibiriska tättingar som besöker landet årligen men ännu aldrig upptäckts i Göteborgsområdet. Fyndbilden är klart ostlig, men det finns ett flertal fynd från Halland och något från Bohuslän. I första hand är det oktober som gäller, och kanske kan dungarna på Galterö

Bild: STEFAN SVANBERG

Press stop!

Alldeles innan detta nummer av FpV gick i tryck hittade Stefan Svanberg just en brunsångare – den första i Göteborgs rapportområde! Fyndplats: Ganlet, 19 november. Oklart vad som imponerar mest, upptäckten i sig eller Magnus Rahms profetiska förmåga.

/Redaktionen

vara en lämplig biotop?

TAJGABLÅSTJÄRT

Den sibiriska tajgans fågel blå har på senare tid mer och mer blivit den svenska tajgans fågel blå. Expansionen västerut har resulterat i fler fynd också i södra Sverige. Även om de flesta fynd görs i östra Sverige tycker vi att Torslandavikens "sibhåla", som fick sitt namn efter den sibiriska järnsparven som dök upp där 2016, kan få göra skäl för sitt namn i oktober 2020.

NUNNESTENSKVÄTTA

Under många år gick Göteborgs skådare och grämde sig över att det aldrig dök upp ovanliga stenskvättor. Men så gick plötsligt larret om ökenstenskvätta på Kvibergsfältet i maj 2015. Tid och plats var högst oväntade, men för nunnestenskvätta tror vi på något mer konventionellt, till exempel Hyppeln i början av november.

MAGNUS RAHM

FLEXIBEL MATSMÄLTNING

AVGÖRANDE FÖR ÖVERLEVNADEN

Att äta effektivt och kunna smälta olika slags föda är avgörande för överlevnaden. Inte minst under vintern då många arter får byta både livsmiljö och typ av föda. Robert Ennerfelt benar ut flexibiliteten och de imponerande anpassningarna.

TEXT: ROBERT ENNERFELT

ROBERT.ENNERFELT@GOF.NU

DE FLESTA FÅGLAR lever ett mycket aktivt liv och har en hög ämnesomsättning. De behöver därför äta mycket och kunna bearbeta och ta upp näringen från födan effektivt. Olika arter har anpassat sitt matsmältningssystem på olika vis för att kunna ta hand om födan de äter på bästa sätt. Men all föda finns inte tillgänglig året runt; till exempel försvinner insekter på vintern. Dessutom byter många fåglar livsmiljö mellan sommaren och vintern. Många arter har därför förmåga att förändra sitt matsmältningssystem.

Som många säkert vet är näbben specifikt utformad för den föda fågeln äter (Elphick, 2014). Den består av lätta ben täckta av hudlager och ytterst keratin (Larsson, Larsson & Ekström, 2013). Smak- och känselceller i näbben hjälper fåglarna att hitta bra föda (Birkhead, 2010). Tungan hos fåglar är hårdare än vår och dess främsta uppgift är att få ned födan i svalget. Någon funktion i sångproduktionen har den inte. Smakceller är fåtaliga på tungan, men däremot finns många känselceller.

UTSEENDET PÅ TUNGAN varierar mellan olika arter och visar ofta anpassningar till den föda fågeln äter. Vissa fiskätande fåglar har till exempel utväxter på tungan för att deras byten inte ska kunna smita. Simänder har lameller på tungans sidor som används för att filtrera fram föda ut vattnet. En del fåglar använder sin tunga för att fånga födan. Hackspettar har till exempel tungan täckt i saliv i vilken myror och andra kryp fastnar medan kolibrier använder sin tunga för att få tag på nektar (Elphick, 2014). En tidigare teori var att tungan fungerade som ett tunt rör och att kapillärkraft drog

upp nektarn från blomman, men på senare tid har forskning visat att den teorin inte stämmer. Tungan kantas av lameller och spetsen är kluven. När den når vattenytan fälls lamellerna ut och spetsen delar sig. När den dras tillbaka fälls tungspetsarna ihop, lamellerna rullar ihop sig och nektar fångas därmed in och följer med upp. Även tungan hos döda fåglar ändrar form, vilket visar att det är fysikaliska krafter och inte muskelkraft som får tungan att ändra form (Rico-Guevara & Rubega, 2011).

FÖR ATT UNDERLÄTTA FLYGNINGEN har tänder (som gör fågeln framtung) selekterats bort under fåglarnas utveckling och födan sväljs därför mer eller mindre hel. Av denna anledning är matstrupen ofta förstorad och uttänjbar (Denbow, 1999), särskilt så hos skarvar (Elphick, 2014), vilket förklarar att de kan svälja stora fiskar. Krävan som finns hos många fåglar är en utvidgning av matstrupen där föda kan lagras. En kräva finns hos framför allt fröätare som hönsfåglar, duvor och finkar. Men även hos änder och vadare.

För duvor och flamingos har krävan även en annan funktion. Den ger ungarna deras första mål mat i livet i form av kräv mjölk. Kräv mjölken består av celler som stöts av från krävan. Dessa är rika på fett och mjölken innehåller även mycket proteiner, däremot saknas kolhydrater. Liksom hos däggdjuren är det hormonet prolaktin som stimulerar produktionen av mjölken. Både honan och hanen ger kräv mjölk. Fåglar som inte har kräva så som måsar, tärnor, seglare och ett par arter av finkar, (Larsson, Larsson & Ekström, 2013) kan lagra kräv mjölken i fickor i näbben (vissa finkar) (Elphick,

För att underlätta flygningen har tänder selekterats bort under fåglarnas utveckling

Bytesfiskar har svårt att smita från lunnefågels kniptång till näbb. Även utväxter på tungan hjälper till att bärga fångsten.

Bild: PATRIK JONASSON

2014) eller i munbotten som hos tornseglare (Larsson, Larsson & Ekström, 2013). Hos de flesta fåglar sker ingen nedbrytning i krävan, men den sydamerikanska hoatzinen har här bakterier för att bryta ned bladen den äter (Stevens & Hume, 1998). Magen är uppdelad i två delar, en körtelmage och en muskelmage. Körtelmagen ligger först och utsöndrar enzymer som pepsin och saltsyra som hjälper till att bryta ned maten på kemisk väg. Hos lammgamen är syran extra stark för att kunna lösa upp de benfragment fågeln äter (Elphick 2014). Fåglar som äter kött eller fisk har överlag en mer utvecklad körtelmage än de som äter frön (Denbow, 1999). Den andra magen är muskelmagen och fyller den funktion tänderna har hos däggdjuren. Kraftiga muskler i kombination med muskelmagens hårda insida sönderdelar här födan så att enzymer från körtelmagen kan verka effektivt (Elphick, 2014). Fåglar som äter växter eller skaldjur har en extra kraftig muskelmage och äter inte sällan även grus eller småsten att mala födan med (Piersma m.fl. 1993).

Bland fågelarterna som har små och klena mus-

kelmagar finner man många frukt- och insektsätare. Däribland den svarta silkesflugsnapparen som lever i Nordamerika. Under vintern utgörs födan till största delen av mistelbär. Tvärtemot vad man kanske tror är inte bären helt enkla att smälta för fåglar. Ett segt skal döljer det saftiga fruktköttet. Silkesflugsnapparen har löst detta problem på ett unikt sätt. När bäret som lagrats i krävan kommer in i muskelmagen hamnar den i ett område mellan öppningen till körtelmagen och tarmarna. Den här delen av muskelmagen är bara lite större än bäret och när musklerna klämmer på det glider skalet, tack vare den klibbiga struktur som finns i mistelbäret, av fruktköttet som fortsätter ned i tarmarna. Skalet lagras i en annan del av muskelmagen. Denna process genomgår drygt tio bär innan även skalen transporteras ned i tarmarna. Genom att separera skal och fruktkött på detta sätt utnyttjas näringen i bären mer effektivt (Walsberg, 1975 och Walsberg & Thompson 1990). Arbetet med att mala sönder födan gör att det skyddande lagret av koilin på muskelmagens insida slits och hos vissa änder stöts den därför av och förnyas regelbundet.

Kustsnäppor som vant sig vid mjuk föda i fångenskap får mindre kraftig muskelt mage än kustsnäppor som levt i det vilda och levt av små musslor – den naturliga vinterdieten.

Bild: PATRIK JONASSON

”
Göken stöter av innersta lagret på sin muskelt mage för att få bort hår från fjärilslarver som fastnat

Även göken stöter av det innersta lagret på sin muskelt mage, men i det fallet är det för att få bort hår från fjärilslarver som fastnar där (McAtee, 1917, Elphick, 2014). Andra fåglar lagar istället slitaget genom att bilda nytt koilin (Denbow, 1999). När muskemagen malt födan en stund pressas den åter upp till körtelmagen vars enzymer nu har större yta att verka på (Avian Biology). Det som ändå inte kan brytas ned tillräckligt kommer upp igen i form av spyballar (Elphick, 2014).

I TARMARNA SKER DEN sista nedbrytningen av födan och upptaget av näring. Hos växtätare, är tarmarna ofta långa för att all föda ska kunna brytas ned (Avian biology). Även fisk- och fröätare har långa tarmar, medan rovfåglar och insektsätare har kortare tarmar (Denbow, 1999). Tjocktarmens främsta uppgift är att ta upp vattnet. Från tjocktarmen går det ut blindtarmar. Hos många fåglar som äter frön eller föda rik på fibrer eller kitin är blindtarmarna välutvecklade och innehåller mikroorganismer som hjälper till att bryta ned födan (Avian Biology) och (Stevens & Hume, 1998). Däremot saknas de hos bland annat papegojor och seglare (Denbow, 1999). Hos skogshöns har blindtarmarna bakterier för att kunna bryta ned cellulosan i barr (Suomalainen & Arhimo, 1945). Hos andra fågelgrupper som tättingar och storkfåglar är den främsta upp-

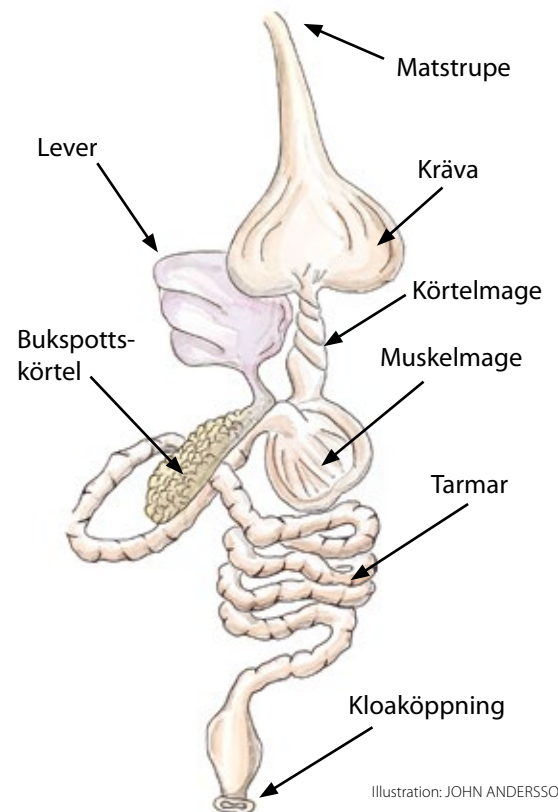

Illustration: JOHN ANDERSSON

giften för blindtarmarna att producera antikroppar (Avian biology).

I kloaken som är uppdelad i tre delar blandas resterna från matsmältningen med urin och rester från reproduktionsorganen. I den sista kammaren finns ett viktigt organ för immunförsvaret, bursa of Fabricius som producerar B-celler (Avian Biology).

Två andra organ som inte är en del av själva matsmältningskanalen men ändå är viktiga för matsmältningen är bukspottskörteln och levern. Bukspottskörteln producerar bukspott som innehåller många enzymer som bryter ned ämnen. Vätskan neutraliserar dessutom syran som kommer från magsäcken. Från levern kommer galla vilket hjälper till att sönderdela fett (Avian Biology).

MATSMÄLTNINGSSYSTEMET ÄR ALLTSÅ VÄL anpassat till den föda som fågeln äter, men det måste också vara flexibelt. Många arter äter olika slags föda under sommaren och vintern och matsmältningssystemet måste klara av båda dieterna. Vadare är en grupp som studerats mycket i detta avseende och i synnerhet kustsnäppan. Experiment har där visat att kustsnäppor som vant sig vid en mjuk föda i fångenskap hade en lättare och mindre kraftig muskelmage än de som levte i det vilda där de hade ätit den naturliga vinterdieten, små musslor. Magens utseende påverkade i sin tur vilken föda de föredrog att äta. Kustsnäpporna som hade ätit lätt-smält föda behövde några dagar på sig för att börja äta de musslor som är den naturliga dieten (Piersma m.fl. 1993). Senare studier har dessutom visat att förändringen är reversibel och att en kustsnäppa som anpassat sig till att äta hårda musslor kan anpassa sig till att äta lättsmält föda och vice versa (Dekinga m.fl. 2001).

FÖRÄNDRINGAR AV MATSMÄLTNINGSORGAN i samband med ändrat födoval sker även hos hönsfåglar vilket flera studier visar. Granjärpen växlar till exempel mellan att äta bär och barr, under sommaren respektive vintern. Barr är såklart mer svårsmälta än bär och därför visar sig tjocktarmen, muskelmagen och bukspottskörteln, på skjutna fåglar, vara större under vintern än under sommaren. I samma studie gjordes dessutom ett experiment på burhållna fåglar som bara fick äta lättsmält föda. Hos dessa såg man inte de förändringar man såg hos de vilda fåglarna. (Pendergast & Boag, 1973).

Även hos den kaliforniska tofsvakteln ökar matsmältningsorganet i storlek på vintern när en frödiet byts mot en diet på gröna växtdelar. Till exempel växer tunntarmen med 10 cm i längd och längden på tarmluddet i ökar vilket ger en större yta som näring kan tas upp över (Lewin, 1963). Förändringarna som beskrivs ovan sker över en tidsperiod på några månader, men förändringar kan gå betydligt snabbare. I en experimentell studie av den ja-

panska vakteln visade man att en förändring av muskelmagens storlek, för att hantera en ökad mängd fibrer, kan ske på bara några dagar. I studien tittade man även på körtelmagens storlek, men kunde inte se att den ändrades nämnvärt. Det antas bero antingen på att den inte behöver tillväxa (öka sin aktivitet) eller på att den inte kan tillväxa på samma sätt som muskelmagen (Starck, 1999). Tidigare studier på den japanska vakteln (Savory & Gentle, 1976) har även visat att längden på tarmarna ökar med mer fibrer i födan och att förändringen kan gå i båda riktningarna (växer med mer fibrer i födan, minskar med mindre fibrer i födan).

Även hos arter som växlar mellan olika former av tillsynes lättsmält föda sker förändringar av matsmältningsorganen. Den svarta silkesflugsnäpparen som nämndes tidigare hör till dessa arter. Vinterns mistelbär byts under sommaren ut en mer varierad diet som både inkluderar olika sorters bär och insekter. På undersökta fåglar har man funnit att magen under sommaren är dubbelt så stor som under vintern och att den även innehåller flera bär samtidigt. Förklaringen tros vara att bären som äts under sommaren saknar mistelbärens klubbiga struktur och de riskerar därför inte att klibba ihop i varandra (Walsberg & Thompson, 1990).

EN ANNAN TÄTTING DÄR man ser förändringar av matsmältningsorganen i samband med att födoval ändras är hos skäggesen. Under sommaren livnär den sig på insekter medan den på vintern nästan

Studier av japansk vaktel visar att längden på tarmarna ökar med mer fibrer i födan.

Svarthättans spännvidd i födoval - från insekter till bär - ställer krav på tänjbar matsmältning.

Bild: LEIF JONASSON

uteslutande livnär sig på vassfrön. Fröna är svårsmälta och skäggmesen har anpassat sig genom att muskelmagen tillväxer, blir starkare och dessutom bildas förhårdnader för att lättare krossa fröna. Som hos flera andra fröätare hjälper även småsten till i matsmältningen (Spitzer, 1972).

INTE BARA STORLEKEN PÅ organen i matsmältningssystemet påverkar hur bra en fågel bryter ned födan, det gör även mängden av olika enzymer som kan bryta ned exempelvis protein och kolhydrater. Från bukspottskörteln kommer flera olika enzymer bland annat amylas som bryter ned kolhydrater och chymotrypsin och trypsin som bryter ned protein. Hur aktiviteten/mängden av dessa enzymer förändras vid ett byte av diet undersöktes hos myrtenkogsångare. Forskarna antog att hos fåglar som åt en diet rik på protein skulle ha högre aktivitet på enzymer som bröt ned protein (trypsin och chymotrypsin) och att fåglar som fick en växtbaserad diet skulle ha högre aktivitet av enzymer som bryter ned kolhydrater såsom amylas. Resultaten visade att aktiviteten av enzymerna tvärtom förväntningarna inte påverkades av dieterna med undantag av trypsin vars aktivitet ökade hos de fåglar som åt en diet rik på frön. Att enzymaktiviteten inte ökar skulle kunna innebära begränsningar av hur bra skogssångaren kan bryta ned olika typer av föda (Ciminari m.fl. 2001).

UNDERSÖKNINGAR AV ENZYMER i matsmältningssystemet har även gjorts hos tundra-snäppan under flyttningen. I studien undersöktes aktiviteten hos kitinas, lipas, amylas, maltas och aminopeptidas. Kitinas utsöndras från körtelmagen och bryter ned kitin (finns i leddjurens hudskelett). Lipas bryter ned fett, maltas kolhydrater (maltos) och aminopeptidas oligopeptider (proteinfragment). Lipaset frisätts i bukspottskörteln och aminopeptidas utsöndras från körtlar i tunntarmen. Resultaten i studien visar att enzymaktiviteten varierade under vår och höst, bland annat var aktiviteten hos lipas och maltas högre under vårflyttningen än under hösten. Även hos aminopeptidas var aktiviteten högre under våren än under hösten, medan aktiviteten hos amylas var lägre under vårflyttningen än

under hösten. Skillnaden tros bero på att dieten skiljer sig mellan vår och höst. I studien jämfördes även unga och vuxna fåglar under hösten och där visade sig matsmältningssystemet vara större hos ungfåglar än hos vuxna fåglar, även sammansättningen skiljde sig mellan de två åldersgrupperna. Unga fåglar hade en mindre muskelmage och en större tunntarm än de vuxna. Enzym-aktiviteten var däremot lägre hos de unga fåglarna jämfört med de vuxna. Framför allt var aktiviteten hos kitinas och lipas lägre än hos de vuxna (Stein m.fl. 2005).

YTTERLIGARE EN GRUPP AV fåglar där man sett förändringar av matsmältningssystemets storlek är hos andfåglar. En studie på tama gräsänder visade att de fåglar som fick mest fiber i sin mat hade störst matsmältningssystem. Storleken på matsmältningssystemet var överlag lika stor hos de som fick en diet med mycket kött, de som fick en diet med både kött och växter och de som fick en växtbaserad diet med låg fiberhalt (frön), men hos de sistnämnda var muskelmagen större. Förändringarna skedde snabbt och redan efter 10 dagar hade den maximala vikten på matsmältningssystemet uppnåtts (Kehoe m.fl. 1988).

Förändringar av matsmältningssystemets storlek beror inte bara på att dieten varierar. Hos snögåsen minskar bukspottskörteln, levern, muskelmagen och tunntarmen i storlek under häckningen. Samtidigt minskar också födointaget och troligen förklarar det varför matsmältningssystemet minskar i storlek. De behövs helt enkelt inte användas så mycket, dessutom kan nedbrytningen av vissa organ möjligen ge näring till fågeln (Ankney, 1977). Även hos ejdern varierar muskelmagen i storlek över året. En dansk studie på skjutna fåglar visade att hos honor ökade den i storlek under vår-

vintern vilket möjliggjorde att de kunde äta både fler och större blåmusslor. Därigenom kunde reserverna byggas upp inför ruvningen då ingen föda intas. Man fann även att ejdrar med små muskelmagar i större utsträckning än andra ätit krabbor

Om vintern tvingas skäggmesar övergå från insekts- till frödiet, en utmaning för matsmältningen.

Bild: BJÖRN DELLMING

Skäggmesar får lita till svårsmälta vassfrön under vintern. Tillväxt av förhårdnader i muskelmagen gör det lättare krossa fröna.

Hos frätande finkar som bändelkorsnäbb bidrar blindtarmarna med mikroorganismerna som hjälper till att bryta ned födan.

Bild: PATRIK JONASSON

snarare än blåmusslor. Dessa fåglar hade mindre kroppsstorlek och enligt andra studier (Thompson, 1985) drabbas de i större utsträckning av parasiter. Minskningen av muskeltarmarna under själva ruvningen innebär både att en proteinresurs utnyttjas samt att mindre resurser går åt till att hålla liv i muskeltarmarna i sig (Laursen & Möller, 2016).

Hos skedanden fann Akney och Dafton (1988) att levern hos honan ökade i vikt under äggläggningsfasen och att muskeltarmarna minskade i storlek under samma period. Hos hanar såg man inte den här förändringen. Även hos brudanden har man funnit att levern ökar i vikt under häckningen. Förändringen är hos den arten större, vilket tros bero på en förändring i födans sammansättning där andelen djur i födan ökar vid häckningen (Drobney, 1984).

Inte bara matsmältningsorganen utan även näbben kan variera i storlek hos en och samma individ. En studie på talgoxar i Storbritannien fann att storleken på näbben och framför allt näbbblängden varierade mellan sommaren och vintern. Skillnaden är troligen en anpassning till att dieten ändras under året. Experiment visade nämligen att fåglar med smalare näbbar bättre hanterade mjölmaskar än de med tjock näbb. Dessa hanterade i sin tur björkfrön bättre (Gosler, 1987). 🐦

De viktigaste referenserna:

Ciminari, M. E., Afik, D., Karasov, W. H., & Caveides-Vidal, E. (2001). Is Diet-shifting Facilitated by Modulation of Pancreatic Enzymes? Test of an Adaptational Hypothesis in Yellow-rumped Warblers. *AUK*, 118(4), 1101-1107. https://www.researchgate.net/profile/Eugenia_Ciminari2/publication/232664243_Is_Diet-Shifting_Facilitated_by_Modulation_of_Pancreatic_Enzymes_Test_of_an_Adaptational_Hypothesis_in_Yellow-Rumped_Warblers/links/0046351c4cb13b3d1d000000.pdf

Dekinga, A., Dietz, M.W., Koolhaas, A. & Piersma, T. (2001). Time course and reversibility of changes in the gizzard of red knots alternately eating hard and soft food. *J. Exp. Biol.*, 204, 2167-2173. <https://jeb.biologists.org/content/jebio/204/12/2167.full.pdf>

Gary Ritchison's Avian Biology. <http://people.eku.edu/ritchison/birddigestion.html>

Pendergast, B.A., & Boag, D.A. (1973). Seasonal changes in the internal anatomy of spuce grouse in Alberta. *AUK*, 90(2), 307-317. <https://sora.unm.edu/sites/default/files/journals/auk/v090n02/p0307-p0317.pdf>

Piersma, T., Koolhaas, A., & Dekinga, A. (1993). Interaction between stomach structure and diet choice in shorebirds. *AUK*, 110(3), 552-564. <https://sora.unm.edu/sites/default/files/journals/auk/v110n03/p0552-p0564.pdf>

Fullständig källförteckning finns på www.gof.nu

Inte bara matsmältningsorganen utan även näbben kan variera i storlek – hos en och samma individ

En något udda nötskrika

När jag gick i högstadiet insåg jag att jag sög på språk

Varför börjar man måla fåglar om man med FpV:s läsarmått knappt tittat på dem innan? Och kan målning vara en väg till ett ökat fågelintresse? Kanske kan Karin Celanders, en något udda nötskrika och lite kor ge oss svaret på det.

TEXT: PÅR LYDMARK

PAR.LYDMARK@GOF.NU

NKRUPEN UNDER EN STRYKBRÄDA i Sävadalen drar Karin Celanders fram den ena fågelakvarellen efter den andra ur sina gömmor. Det är fina fågelporträtt, och visste man inte bättre skulle man lätt kunna tro att det ligger en livslång skådarkarriär bakom de där penseldragen. Men så är det inte. Faktum är att Karin inte ens äger en kare. Så hur hamnade hon här egentligen?

– När jag gick i högstadiet insåg jag att jag sög på språk så jag hade sju timmar skapande verksamhet i veckan istället. Där nånstans la jag väl grunden till mina kreativa sidor. Sen blev jag ändå kemi- och mattelärare, men det tycker jag ju också är kul. Fast jag är inte en sån där ämnesörd som brinner för just kemi och matte egentligen. Jag hade nog kunnat bli lärare i vad som helst.

Ok, det här förklarar ju varifrån Karins kreativa sida kommer. Faktiskt i dubbel bemärkelse efter-

som Karin även har en hemsida med samma namn, *karinskreativasida.se*. Men det säger inget om varför det förekommer en hel del fågelmålningar på den sidan. På väggen ett par meter från strykbrädan hänger en gammal akrylmålning från 1993 med måsar på. Började det redan då?

– Nej, det gjorde det inte egentligen. Det här med fågelmålandet var faktiskt bara en övning i en akvarellkurs som jag gick. Eller fortfarande går. Hos Morgan Ekerås. Helt fantastisk är han. Jag har gått lite kvällskurser till och från genom åren, men ofta har det varit så himla styrt vad man får och inte får göra. Du får inte måla med svart, du får inte måla av foton, det är inte konst, och så vidare. Så många tabun. Men här är det inte alls så och det har varit oerhört befriande. Att få höra att kända konstnärer använder linjal och tejp och andra exempel har gjort att den där pressen som fanns tidi-

Bilder: PÅR LYDMARK, FREDRIK CELANDER

gare har släppt. Nu handlar det äntligen bara om att skapa med alla tänkbara medel. Och som ett led i den kursen fick vi alltså i uppgift att måla fåglar.

Karin rotar fram en berguv från kursövningen och berättar att det var där det började. Och att hon eftersom hon inte har tiotusen skådartimmar i ryggen måste hitta annat inspirationsmaterial.

– Jag måste ju utgå från bilder förstås. Men att bara måla av en enda bild går inte. Jag vill hitta någon attityd, något uttryck och ha någon story bakom. Därför målar jag helst från bildserier som någon jag känner har tagit, så att jag kan få en berättelse om känslan på plats. Och så smälter jag ihop det med min egen känsla från att vara i skogen. För även om jag inte direkt tittar på fåglar spenderar jag sjukt mycket tid i skogen. Så fort jag får möjlighet.

Den första berguven

VI PRATAR VIDARE om svårigheten i att gestalta något man inte själv upplevt. Men även om det är svårt kan jag själv intyga att det tycks fungera utmärkt. Till vardags är jag nämligen kollega med Karin, och för ungefär ett år sedan frågade hon mig om hon kunde få måla av några av mina fågelbilder. Några veckor senare la jag ut några bilder på den publikfriande sparvugglan vid Jonserefs fabriker på Instagram. Dagen efter kom jag på att den skul-

le passa perfekt att måla av och skickade en fråga på Messenger med en länk till lite fler ugglebilder. Och det var uppenbarligen inte bara jag som tänkt det, för minuten senare fick jag svaret:

– Skojar du, är i full gång! Underbart!

Det rasslade över ett par mobilbilder på framväxande ugglekonturer, och tre dagar senare damp det ner en bild på tre färdiga akvarellporträtt. Ett av dem pryder nu väggen i min hall och möter mig varje gång jag kommer hem. Och även om inte Karin var på plats och såg ugglan har hon fångat den precis som jag minns den, vilket gör tavlan väldigt speciell, mer än någon annan fågeltavla jag ägt.

På ett sätt är det kanske inte så konstigt eftersom hon utgått från en bild jag tagit, och att tavlan knyter an till min egen minnesbild av ugglan. Men å andra sidan borde det också kunna vara vanskligt att ge sig på att måla av andra personers minnen, eftersom man då direkt skulle känna om den avmålade känslan inte överensstämmer med minnet. Så det bästa vore kanske att måla från helt egna bilder. Är det något som kan locka till att börja fotografera mer fåglar själv tro?

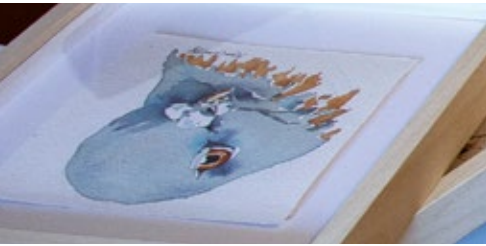
– Jo, men så är det förstås. Jag fotograferar jättemycket handboll eftersom mina barn håller på med det, så jag har ju ändå en del fotoutrustning

Även om jag inte direkt tittar på fåglar spenderar jag sjukt mycket tid i skogen

En av skisserna av sparvugglan. Resultatet ser du på nästa uppslag.

”
Och där
står man
och hela ens
trovärdighet
har flugit till
Afrika

som passar även till fågelfoto. Och jag har allt försökt en del. Vilket mest har lett till att jag fått väldigt stor respekt för fågelfotografer. Speciellt när det är mörkt och går snabbt. Tacka vet jag inmatade fåglar på altanen. Som den här björktrasten som fattade tycke för en snögubbe som barnen pimpat med en ros och två äpplen. Då kunde jag sitta i soffan med dunjacka och fota genom dörren. Det är nog därför jag också gillar att fotografera duvor, måsar och trutar. De är lätta att komma nära och håller sig ganska stilla. På tal om det var jag faktiskt ute och drog hummertinor i helgen. Vi fick noll humrar, men jag kom ändå hem med rena dunderfångsten i form av mängder av trutbilder som jag ska måla av.

Aha! Nu är vi något på spåren! Om trutbilder kan klassas som mer lyckad fångst än tillänkta humrar börjar vi nog närma oss kärnfrågan. Kan ett ickeskådande fågelmålning leda till ett ökande fågelintresse även ute i naturen?

– Ja, jag tittar mer på det jag ser nu, det gör jag. Men det blir där jag ändå rör mig, i skogen och i trädgårdar. Jag kommer inte skaffa mig någon pip-

mekanism som jag måste åka iväg efter stup i kvar- ten. Och nog ingen kikare heller. Det är kameran jag fokuserar på och där jag känner mig hemma. Och det är ju tydligt att jag fortfarande har noll koll på fåglar. Jag hade en utställning med tavlor i Vårgårda i vintras och där hade jag hängt ut en tavla på en sidensvans. Trodde jag. Men då kom det fram någon vänligt lagd skådare och förklarade för mig att det var en nötskrika. Och där står man och hela ens trovärdighet har flugit till Afrika.

Hon tar fram tavlan och vi konstaterar att det ju faktiskt var en sidensvans. Mycket tjusig, men definitivt ingen nötskrika.

– Ah, då var det tvärtom. Då hade jag skrivit att det var en nötskrika. Du ser ju. Hopplöst.

UTSTÄLLNINGEN I FRÅGA GICK under namnet ”Kor och rock’n’roll”. Och även om både sidensvans och nötskrika är ganska rock’n’roll-betonade var det inte det namnet syftade på, utan på utställningens huvudmotiv – kor och elgitarrer. Så hur kom ens fåglarna med på den utställningen?

– De kom med i korummet till slut efter att den stackars mannen som var behjälplig med att hänga upp tavlorna fått en svettig hängningsutmaning. De gillar ju typ när man kommer med sex lika stora tavlor, och jag kom med 60. I blandade storlekar. Men till slut kom alla upp och det blev ett rum med stadsmotiv (med elgitarrerna) och ett med land- motiv (med kor och fåglar).

Hon drar fram några andra naturmotiv och berättar att hon gillar att måla på baksidan av gamla tavlor för att ta bort pressen lite. Då går de inte att sälja och man blir ännu friare i sitt uttryck.

– Korna och gitarrerna har jag i alla fall sett på riktigt. Den här kon är till exempel från Kåhögsgård. Fast bakgrunden är från Hornborgasjön. Jag pusslar ofta ihop motiven på det sättet. Allt har sitt ursprung någonstans, men allt i samma bild kommer kanske inte från samma ställe.

Jag tittar upp på väggen och ser de där akrylmå- sarna från 1993 igen. Men alla tavlor vi tittat på nu är akvareller. Är det bara akvarell som gäller nu?

– Ja, i princip. I början målade jag en del akryl efter att jag märkt att man blev hög av att måla med olja, men nu blir det nästan bara akvarell. På

Björktrast på snögubbe med istucken ros, foto- graferad från soffan.

Bilder: KARIN CELANDER

sätt och vis är det dumt eftersom jag älskar mörka färgskalor och det typ är helt omöjligt att göra i akvarell (om man inte heter Lars Lerin). Det får kanske bli inom fotograferingen som jag kan utveckla den mörka sidan istället.

VI KOMMER IN PÅ FÅGELFOTO IGEN och Karin berättar att hon förutom mörka bilder även gillar udda utsnitt och inte klassiska artporträtt. Jag drar fram mobilen och visar lite bilder från två fotografer jag själv uppskattar mycket (Simon Carrington och Christer Fält) just på grund av det där.

– Ja, just precis så. Såna bilder vill jag också ta. Men nu får jag lite prestationspanik. Det finns så mycket att lära sig, man måste bromsa sig också så det inte går överstyr. Jag har ju gått ner i tjänst till 60 % för att ägna mig åt min kreativa sida två dagar i veckan, och från början var jag helt övertygad om att det skulle handla om skrivande. Men sen kom akvarellkursen, så då blev det mest det förra året. Och nu går jag också en oerhört berikande fotokurs på Valand där en härlig blandning folk med

alltifrån nyexade till pensionärer driver olika projekt. Själv kör jag ett handbollsprojekt och hoppas kunna få till någon form av utställning som förenar sport och konst, kanske på själva arenan. Så nu har jag en idé om bilder på flygande handbollsspelare mot en svart backdrop i hallen, och har precis köpt en massa blyxtutrustning på Blocket för att få till det. Samtidigt fortsätter jag gå akvarellkursen. Och vill fotografera mer. Och skriva ...

Som synes – ingen brist på kreativitet. Och det var alltså denna kreativitet som via ett kursprojekt ledde in till fågelmålningen, som i sin tur har lett till ett gryende fågelintresse. Vi får väl se om det kanske ändå kan bli en kikare i Karins ägo till slut. Eller så tar korna överhanden. Eller skrivandet. Vi får se. Men ser du en vernissage i ditt grannskap med en något udda nötskrika på väggen är det bara att kliva på och låta ögat njuta. För det går uppenbarligen utmärkt att måla finfina fågelporträtt utan att vara fågelskådare. Och för oss som *är* fågelskådare spelar det ju ingen större roll så länge tavlorna ser ut så här. 🦉

Utsnitt ur akvareller av sparvugglan i Jonsered från förra hösten. Känner du igen den?

Jag älskar mörka färgskalor och det typ är helt omöjligt att göra i akvarell

Antalet skjutna bivrákar vid Messinasundet har minskat från 5 000 till 100 per år sedan 1980-talet, mycket tack vare BirdLife Internationals kampanjer.

FLYKT FÖR ÖVERLEVNAD

Bild: LEIF JONASSON

Bivrák, svarthätta, vit stork och turturduva är några arter som drabbats hårt av illegal jakt. Flight for Survival vill hejda slakten. GOF stöttar kampanjen.

TEXT: PER UNDELAND

PER.UNDELAND@GOF.NU

GOF HAR BIDRAGIT med 150 000 kronor till BirdLife Internationals arbete för att minska den illegala fågeljakten runt östra Medelhavet, något man kan läsa om i FpV 1/2016, 4/2016 och 3/2018.

Detta stöd har fortsatt även i år, då GOF avsatt ytterligare 50 000 kronor till BirdLife Internationals kampanj "Flight for Survival". Totalt därmed 200 000 kronor för att skydda våra flyttfåglar under deras farofyllda resor mellan häckningsplatserna och övervintringsområdena! Utöver stödet till BirdLife International har även 25 000 kronor avsatts till att skydda rastplatser för vadare i Filippinerna. Många av de rastande vadarna är globalt hotade, till exempel orientspov, kolymasnäppa och fläckgluttsnäppa.

Detta stöd är möjligt tack vare det arbete som Berndt Lindberg och Rudi Jelinek lagt ner på att arrangera skådarresor utomlands i GOF:s regi. Och det ska understrykas att även resorna i sig är en viktig del i fågelskyddsarbetet, då de motiverar till att skydda fåglarna på de platser som besöks.

Varför då donera så mycket pengar för att förhindra illegal jakt på fåglar – det finns väl många andra hot mot våra fåglar? Ja det gör det. BirdLife International gav 2018 ut skriften "State of the world's birds: taking the pulse of the planet" (som kan laddas ner här: <https://www.birdlife.org/sowb2018>), och av den framgår det att jakt hamnar först på fjärde plats bland hoten mot fåglarna. Av 1 469 globalt hotade arter hotas 1 091 av jordbruk, 734 av skogsbruk, 578 av invasiva arter och 517 av jakt.

MED EN VÄXANDE BEFOLKNING som kräver högre levnadsstandard, med allt vad det innebär i ökad förbrukning av jordens resurser, är det svårt att påverka effekterna av jordbruk och skogsbruk och invasiva arter följer i människans spår. Jakt däremot är i många fall inte en livsnödvändighet. I Egypten till exempel, där uppskattningsvis 6 miljoner fåglar fångas och dödas varje år, är ungefär 75 procent av fångsten illegal. Men studier visade att endast 7 procent av jakten sker för att ge levebröd – resten är för extrainkomster och

”
I Egypten är ungefär 75 procent av fågel fångsten illegal

traditionell rekreation. Av den anledningen måste det anses som mer möjligt att påverka illegal jakt än de faktorer som styr människans grundläggande behov.

EFTER DE TIDIGARE KAMPANJERNA "The Killing" och "The Killing 2.0 – A View to a Kill" lanserade BirdLife International "Flight for Survival" (länk här: <https://www.flightforsurvival.org>) våren 2019. Syftet med kampanjen är att uppmärksamma allmänheten om vad som händer sju symbolarter (the "Magnificent Seven") under flyttningen från Afrika till Europa och åter: vit stork, smutsgam, svarthätta, vaktel, kejsarörn, bivråk och turturduva. Svart-hätta och bivråk är regelbundna häckfåglar i Göteborgstrakten; vit stork, vaktel och turturduva är sällsynta gäster, kejsarörn anträffad en gång och smutsgam finns på önskelistan.

I FpV 4/2016 beskrevs den utbredda jakten på svarthätta på Cypern och bivråk på Sicilien. Här handlar det inte bara om att implementera lagar utan om att ändra inställning hos lokalbefolkningen. Och detta görs bäst genom att i tidig ålder öka förståelse och uppskattning för naturen. Men även de äldre generationerna måste påverkas. Och resultatet av detta börjar märkas.

Sedan 2016 har användandet av slöjnet minskat med 72 procent på en plats och över hela Cypern är antalet fångade fåglar mindre än en tredjedel av

vad det en gång var. Och antalet skjutna bivråkar vid Messina-sundet mellan Sicilien och fastlandet har minskat från 5 000 till 100 per år sedan 1980-talet.

Turturduvan, som sedan urminnes tider varit en symbol för kärlek, har knappast behandlats med kärlek av människor. Från att tidigare ha varit allmän i Europa och Mellanöstern har antalen rasat. I Europa har den minskat med 62 procent sedan 1980, i europeiska Ryssland med över 90 procent sedan 1980. Inte underligt att dess öde jämförs med vandringsduvans – den som utrotades i Nordamerika 1914.

GOF BEVAKAR FORTSATT HOTEN mot våra flyttfåglar, och om möjligt, fortsätter stödja BirdLife Internationals arbete med att minska jakten. Det är våra "egna" fåglar, som ger så många av oss glädje under sommarhalvåret, som hotas! 🙏

Fotnot: Vill du bidra: swisha valfri summa till 1233350816. Kalla bidraget "Flight".

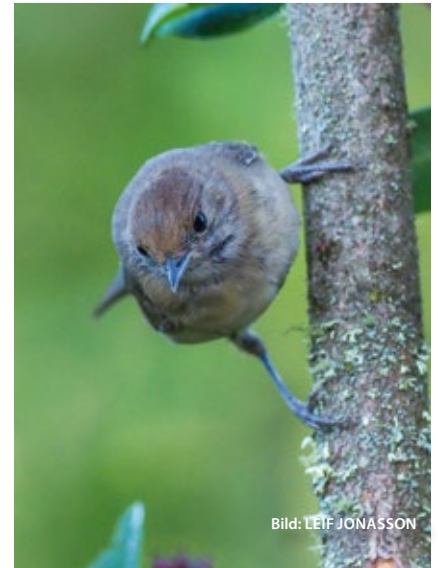

Bild: LEIF JONASSON

Svarthättan jagas intensivt, bl a på Cypern, där den serveras som "delikatess".

SKÅDA FÅGLAR MED OSS!

Fler resor på www.avifauna.se

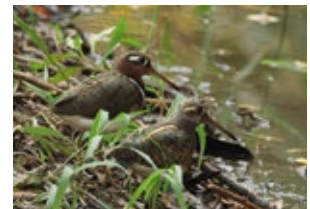
SÖDRA POLEN

19 - 25 APRIL

GAMBIA

3 - 15 FEB

Låt dig introduceras till Västafrikas fina fåglar av afrikakännaren Ulf Ottosson. Fågelresa, medeltempo.

IRLAND

3 - 8 MARS

Perfekt för dig som just har börjat skåda fåglar och vill upptäcka mer. Reseledare Erik Hirschfeld. Fågelresa, medeltempo.

FLORIDA

4 - 12 APRIL

Följ med Jim Sundberg på fågel-skådning i lugnt tempo över påsken.

Vi gör även botanik- och naturresor i vår, läs och boka på hemsidan!

0485 - 444 40 | ADMIN@AVIFAUNA.SE | WWW.AVIFAUNA.SE

AVIFAUNA
NATURRESOR

BirdLife Sverige

Gryning över Nabben med fjäll- och kustlabb vid horisonten.

Bilder: MANNE STRÖMBÄCK

ROVFÅGELBONANZA

NÄR GOF DROG TILL FALSTERBO

Stäpphökar, bruna glador, ängshökar, afton- och lärkfalk ... Rovfågelflödet över Ljungen var överväldigande. Kristoffer Nilsson kände sig lätt stressad som exkursionsledare. Hur skulle han hinna uppmärksamma allt intressant?

TEXT: KRISTOFFER NILSSON

KRISTOFFERNILSSON6@GMAIL.COM

Fem falkarter sågs inom loppet av tio minuter från denna magiska grusväg

VÄDERPROGNOSEN SÅG MINST sagt trist ut i början av veckan. Ännu på avresedagen, fredag 6 september, var det väldigt oklart hur vi skulle skåda i Falsterbo på bästa sätt. Vi var ändå på gott humör när vi lämnade centrala Göteborg vid niotiden. Berndt körde bussen, som alltid på bästa sätt, och vi avverkade smidigt E6 genom Halland.

När vi närmade oss den skånska gränsen passerade en ung stäpphök rakt över E6. Vi som satt längst fram i bussen kunde se den på cirka tio meters håll, som närmast – en magnifik upplevelse. Därefter rullade vi snyggt in i Skåne.

Vårt första stopp i Skåne blev vackra Rönnen, men det var lite för högt vatten och inte särskilt bra för vadare. Men vi hade en fin stund i solskenet och några såg en havssula över havet, bland mycket annat.

VI FICK INFORMATION OM ATT det hade setts aftonfalkar vid Stureholm och Mona guidade oss perfekt till platsen. En av dem sågs omgående på en ledning och många blev lite extra glada. Kort därefter hände något helt magiskt. En pilgrimsfalk dök upp och vände när den såg oss vid bussen. Jag sprang runt bussen och fick se en falk som

återigen kom flygande mot oss och trodde att det var pilgrimsfalken, men det visade sig att det var en lärkfalk. Kort därefter kom pilgrimsfalken på nytt och satte fart efter lärkfalken som flög i riktning mot aftonfalken på ledningen som lyfte och plötsligt var alla tre i samma kikarfält! Kort därefter svepte en stenfalk förbi medan den lokala tornfalken ryttlade som om inget hade hänt. Fem falkarter sågs inom loppet av tio minuter från denna magiska grusväg. Kort därefter flög en brun kärnhök tillsammans med en blå kärnhök över en åker.

Vi lämnade nordvästra Skåne och åkte vidare mot sydväst där min gamla hemmalokal Klagshamnsskolan skulle få Göteborgsbesök. Jag hade glömt en stig så vi gick en liten omväg. Även här var det högt vatten så det var svårt för vadare att rasta, men vi såg bland annat fem ägretthägrar samtidigt och vattenrallarna skrek från vassen som bara vattenrallar kan skrika.

Därefter åkte vi vidare till Höllviken, inkvarterade oss på kursgården och åt sedan en superb middag på Millenium.

LÖRDAGEN INLEDDES MED en tur till Nabben. Det blåste en del och det var svårt att få lä, men några av oss lyckades ändå se både kustlabbar och fjällabbar på långt håll (dagssumman på Nabben blev 17 fjällabbar). En svarthalsad dopping rastade i lagunen och visade upp sig betydligt bättre. Vinden avtog något och de första bivråkarna dök upp. Vi åkte tillbaka till kursgården och åt frukost och drog därefter till Ljungen. Där var föreställningen i full gång; direkt när vi gick ut ur bussen sågs ett tiotal bivråkar, några bruna kärnhökar, sparvhökar och två röda glador.

Det var inledningen på en av de mest fantastiska eftermiddagar jag har upplevt på Ljungen. Vi lyckades bland annat se sex eller sju stäpphökar, två ängshökar, brun glada, bivråkar, blå kärnhökar, en aftonfalk, lärkfalkar och massor av bruna kärnhökar och fiskgjusar. I min roll blev det faktiskt lite stressigt ett tag, något jag inte är van vid när det gäller fågelskådning, men jag var mest angelägen om att alla skulle hitta och se rovfågarna som flög ganska högt på himlen. En rastande fältpiplärka ska ha ett hedersomnämmande tillsammans med alla amiraler och gulärlor samt några höstmosaiksländor som patrullerade runt omkring oss.

EFTERSOM DAGEN VAR SÅ EXCEPTIONELL väljer jag att nämna några av de officiella sträcksiffrorna från

Nabben: fiskgjuse 91 (näst högsta dagssumman någonsin), bivråk 501, brun kärnhök 132 (varav 49 äldre hanar), 10 stäpphökar (nytt dagsrekord), tre ängshökar och åtta bruna glador.

Efter flera timmar på Ljungen tyckte jag att det var dags för en promenad så vi åkte till Foteviken.

När vi gick över ängarna såg vi bland annat en ätlig groda och en svart svan höll till bland knölsvanarna.

Vi avslutade lördagen med en god middag på pizzerian i Höllviken och var nog både omtumlade och lyckliga över dagens fantastiska upplevelser.

SÖNDAGEN INLEDDES ÅTERIGEN på Nabben och vid Falsterbo fyr. Några hade turen att se en mindre flugsnappare som ringmärkarna hade fångat. Gårdagens magi var bortblåst, men den svarthalsade doppingen låg kvar och visade upp sig på bästa sätt.

Vi åkte tillbaka till kursgården och åt frukost och packade ihop våra saker. Därefter tackade vi landets sydvästhörn för den här gången och begav oss till Näsbyholm, Sillesjö, Börringe och Havgårdssjön. Vi såg bland annat elva havsörnar i omgivningarna, cirka 150 brunänder och minst 14 smådoppingar i Näsbyholmssjön samt ett 50-tal röda glador utmed vägarna varav 27 flög tillsammans vid Havgårdssjön.

Stort tack för en oförglömlig helg i Skåne. Totalt såg vi 131 arter. Helger som denna blåser inte bort som höstlov med vinden utan skapar så otroligt många vackra minnen. 🌿

En av 501 sträckande bivråkar.

Helger som dessa blåser inte bort som höstlov med vinden

Nöjda exkursionsdeltagare, en oförglömlig helg i södra provinsen.

HÖKSÅNGAREN I BOHUSLÄN

– EN SÅNGARES UPPGÅNG OCH FALL

Höksångaren uppvisar en märklig historik i Bohuslän. 1977 upptäcktes en liten koloni på Lindön i Tanum, varefter arten häckade årligen under lång tid. Efter en sista konstaterad häckning 2011 är den exklusiva sångaren tyvärr utgången som häckfågel i landskapet.

TEXT: INGEMAR ÅHLUND & MATTI ÅHLUND

INGEMAR55AH@YAHOO.SE MATTI.AHLUND@TELIA.COM

Höksångarens flammande blick möter man sällan i Bohuslän numera.

Bild: MIKAEL PERSSON

KORT OM UTBREDDNING OCH HISTORIK I SVERIGE

Det svenska beståndet skattades 2012 till cirka 350 par (240–460 par, BirdLife Sverige 2018). Arten är knuten till öar och kuster i den södra delen av vårt land. Större delen av den svenska populationen återfinns på Öland, medan ett mindre bestånd finns på Gotland (ArtDatabanken 2019a). Från Bohuslän, östra Skåne, Blekinge och skärgårdsområdena från Östergötland till södra Roslagen rapporteras eller rapporterades regelbundet enstaka häckningar. Höksångaren har tillfälligt häckat i Halland, Närke och Västergötland (SOF 2002). Dalsland är det enda av våra grannlandskap som helt saknar fynd.

De första svenska fynden är från 1814, då två exemplar påträffades på två olika lokaler i Skåne (Svensson m fl 1999). Det är inte känt om arten varit förbisedd tidigare eller om den faktiskt invandrade vid den här tiden. I mitten av 1800-talet häckade emellertid höksångaren i södra och östra Skåne, i Blekinge, östligaste Småland samt på Öland och Gotland. Det svenska beståndet utanför Öland och Gotland har varierat i storlek och utbredning under 1900-talet. Etableringen i Stockholms skärgård skedde under senare delen av 1950-talet och början av 1960-talet, och kan troligen knytas till den kraftiga expansionen i Baltikum under det senaste seklet. Numera får kanske antalet häckande par utanför Öland-Gotland närmast betraktas som försumbart.

På den svenska rödlistan återfinns höksångaren i kategorin Sårbar (VU), vilket anger att beståndet bedöms ha ”hög risk att dö ut i vilt tillstånd” (ArtDatabanken 2019b).

HISTORIK OCH FÖREKOMST I BOHUSLÄN

Varken Wilhelm von Wright eller någon annan av 1800-talets auktoriteter redovisar några uppgifter om höksångare från Bohuslän. Förstafyndet utgörs av en 1K-fågel som sköts i Slävik på Härnåset i Lysekils kommun den 13 oktober 1938. Nära nog trettio år senare kom nästa notering, då ett par sågs vid Duvnäs på Nord-Koster i juli 1967 under omständigheter som tydde på häckning. Tio år senare lokaliserades en liten koloni (7 hanar och 4 honor, varav ett eller två häckande par) på Lindön i Tanums kommun.

Häckningar utöver den på Nord-Koster 1967 kan förstås ha ägt rum i det fördolda dessförinnan. Det är också tänkbart att höksångaren faktiskt nådde hit i lite större omfattning kring 1977, vilket möjligen antyds av den norska fyndhistoriken.

Figur 1 försöker ge en bild av uppträdandet för fåglar som registrerats med häckningskriterier fördelat på tioårsperioder. Det som antalsmässigt gör 1980-talet till det gyllene decenniet är de höga siffrorna på Lindön-Kalvön och Härmanö. Antalet lokaler var tämligen oförändrat per årtionde mellan

Häckningar utöver den på Nord-Koster 1967 kan förstås ha ägt rum i det fördolda

HÖKSÅNGAREN HAR VIDSTRÄCKT utbredning i centrala och östra Europa, samt i Centralasien österut till och med Kazakstan. Det europeiska beståndet anges omfatta minst 500 000 par och har en markant östlig tyngdpunkt (BirdLife International 2019). Nära Sverige finns starka bestånd i de baltiska länderna och Polen, som tillsammans uppges ha 30 000–80 000 par (BirdLife International 2004).

Bland de nordiska länderna har Finland länge haft det största beståndet; detta har dock minskat från cirka 2 500 par under 1980-talet till 200–800 par i början av 2000-talet (Valkama m fl 2011). I Danmark försvann arten som häckfågel i slutet av 1990-talet efter att under lång tid ha häckat spritt längs landets kuster (Nyegaard m fl 2012). Sydligaste Norge utgjorde tillsammans med Bohuslän höksångarens nordvästligaste utpost i Europa, men där förekommer arten nu i en mycket blygsam utsträckning (< 5 par, Shimmings & Øien 2015).

1980 och 2009, men halverades det senaste decenniet. Arten har noterats med häckningskriterier fem av de senaste tio åren: ett fynd 2010 (häckning vid Tjurpannan), två fynd 2011 (varav häckning vid Tjurpannan utgör ett) och ett vardera 2013, 2014 och 2017. Förutom häckningsfynden vid Tjurpannan var övriga fynd tillfälliga observationer, alla på olika lokaler.

Följande förteckning behandlar de lokaler där arten häckat eller setts/hörts under häckningstid under minst två år (se figur 2). Lokalerna är ordnade i enlighet med årtalen för förstafyndet på respektive plats. År 2010 gjordes mer eller mindre organiserade eftersök under häckningstid på flera av de gamla lokalerna, därav hänvisningarna till det året nedan.

Nord-Koster, Strömstad: En sannolik häckning rapporterades som nämnts från Duvnäs 1967. Nästa fynd på ön kom inte förrän 1985, då 4 sjungande hanar inräknades, följt av en konstaterad häckning 1986. Arten rapporterades med som mest 3 ex under 1988, 1989 och 1992, varefter minst 2 2K-hanar och 1 hona sågs/hördes tillfälligt 2002 och 1 sjungande hane 2004. Då lokalen specificerats har det gällt Basteviken eller Valnäsområdet. Flera besök gjordes vid lokalerna under 2010, utan resultat, liksom 2007 och 2008.

Lindön-Kalvön, Tanum: Under perioden 1977–2010 rapporterades arten under 25 av de 34 åren, och konstaterade eller troliga häckningar rapporterades under minst fem av dessa. Högsta antalet sjungande hanar (10) inräknades 1986; efter 1988

rapporterades aldrig mer än 3 sjungande från öarna under en säsong. Senast arten noterades på öarna var 2007 (1 sjungande). De två öarna kontrollerades under 2010, utan resultat, medan en 2K-hane påträffades på Lindön 13 juni 2011.

Härmanö, Orust: Arten upptäcktes på ön 1981 och rapporterades sedan under fem av åren som följde fram till och med 1993, då den senast noterades. Tre häckningar (1981, 1988 och 1993) och som mest 8 sjungande hanar (1986) utgör de mest intressanta observationerna. Ön genomsöktes i större utsträckning än de andra gamla häckningslokaler under 2010, men utan resultat.

Ramsviklandet, Sotenäs: Den första noteringen är från 1982. Arten påträffades sedan under 1983–1985, 1987, 1989, 2001 och 2005; tre häckningar och som mest 3–4 sjungande hanar. Nästan samtliga noteringar är från Hällingedalen med omgivning. Det är inte känt i vilken omfattning de bästa områdena besöktes under 2010. 1 ex påträffades också vid Fykan 30 juli 2013.

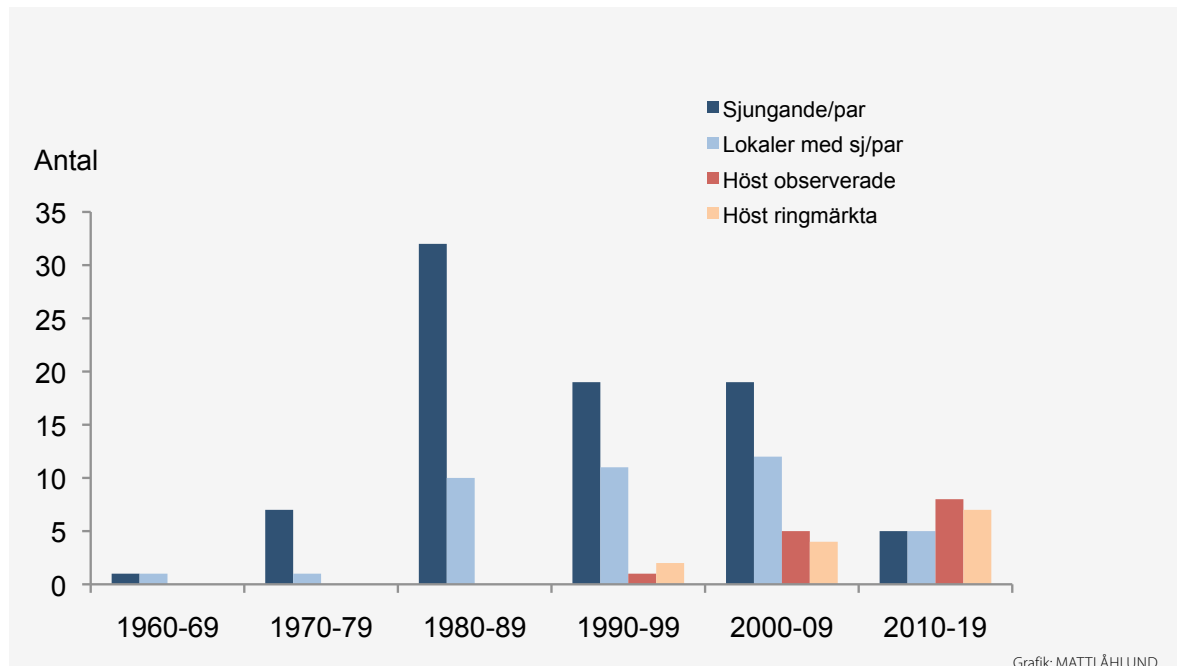
Flågen, Harestad, Kungälv: 1985–1987 rapporterades 2–3 sjungande hanar per år härifrån, samt en häckning under det sistnämnda året. Dessutom en konstaterad häckning 1997.

Ramsö, Strömstad: 1 sjungande hane 7 juni 1987 och 1 sjungande hane 11 juni 1997.

Stocken, Orust: Vid denna "superlokal" har arten påträffats och ofta häckat på följande tre närliggande lokaler under åren 1988–2003 (noteringar finns från 13 av dessa 16 år): **Kattevik:** 1 par häckade 1988, 1991 och 1999 (vissa år fanns flera ha-

”

Markerna bör vara kustnära, varma och gärna ganska torra, med ett artrikt, tätt och varierat lågt buskskikt för bobygget

Figur 1. Maximalt antal höksångare i Bohuslän per årtionde. Antalet "sjungande/par" är summan av högsta årssumman per lokal av sjungande hanar eller par för varje årtionde. "Lokaler med sj/par" avser lokaler där höksångare noterats med häckningskriterier under respektive årtionde.

nar på plats); dessutom 1-2 hanar 2000 och 2003.

Slätterna: 1 par häckade 1988 och 1 par sågs 1989. **Båsevik:** 1 par häckade 1992, 1993, 1996 och 1999; vissa år fanns flera sjungande hanar på plats. Dessutom noterades fåglar under 1991, 1994, 1998, 2000 och 2001. Utöver de fynd som redovisats här föreligger en notering gällande en sjungande fågel vid "Stocken" 1995. Åtminstone Båsevik och Flackevik besöktes vid ett par tillfällen under 2010, utan resultat.

Storö, Väderöarna, Tanum: 1 permanent revir i maj 1988 (då också 1 ex ringmärktes), 1 sjungande hane 29–30 maj 1989, 2 ex 26 juni 1994, 1 ex 27 maj 2000 och 1 sjungande hane 28 juni 2017.

Klåverön, Kungälv: 1 par 9 juni 1988, 1 ex 31 maj 2013.

Södra Råssö, Strömstad: 1-2 häckande par 1991, 1 ex 23 maj 1992, 1 häckning 1997, 2 sjungande hanar 1998 (1 häckning) och 1 häckande par 1999. Området har kontrollerats årligen hela 2000-talet. **Vallerö, Orust:** 1 ex 17 maj 1992 och 1 ex 20 maj 1995.

Säby, Tjörn: 1 häckande par 1993, 1 trolig häckning 1997, 1 sjungande hane 6–7 juni 1999 och 1 sjungande hane 17 maj 2001. Området besöktes åtminstone ett par gånger under lämplig tid 2010, utan resultat.

Lyrön, Orust: 1 ex i maj 1993 (exakt datum ej angivet), 1 ex 25 maj 1995 och 1 sjungande hane 15–16 juni 2010.

Hönö, Öckerö kommun: 1 sjungande hane på Nötholmen 17 maj 1998 och 1 2K sjungande hane vid Tjälleviks mosse 25 maj 2009.

Tjurpannans naturreservat, Tanum: Ett par häckade under 2001–2003, 2006 och 2009–2011. Därutöver rapporterades ett par med permanent revir 2004–2005 och 1 hane med permanent revir 2007. Ett andra par påträffades dessutom tillfälligt under 2003 och ytterligare en sjungande hane under 2006. Under perioden 2001–2010 saknas alltså noteringar blott från 2008, men av Artportalen att döma tycks ingen ha besökt lokalen under häckningstid det året. Arten har eftersökts årligen på lokalen åtminstone till och med 2017.

En trolig häckning och minst nitton fynd av enstaka fåglar under häckningstid föreligger också från andra lokaler (sj = sjungande):

Strömstad: 1 ex Lindholmen 30 juli 1987. 1 hane Syd-Långö 5 juli 2008.

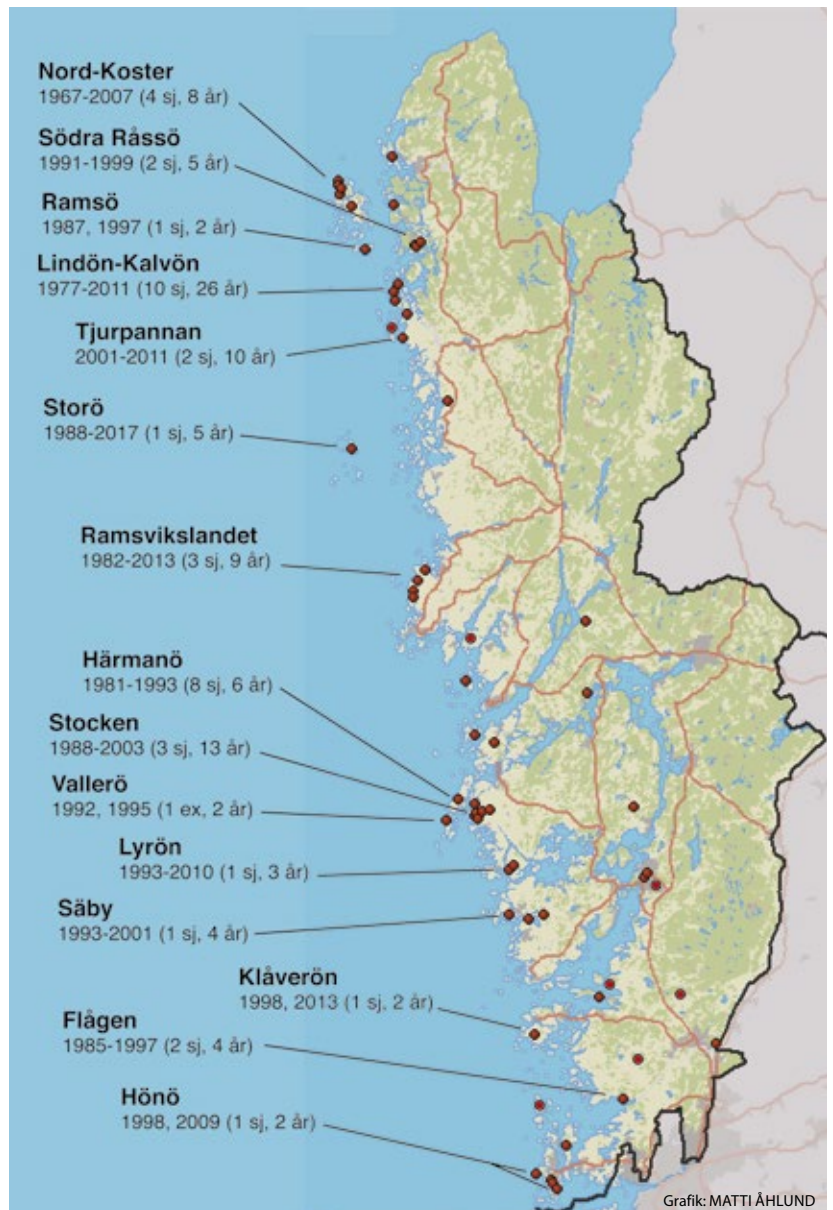
Tanum: 1 ex Heljeröd, Kämpersvik 24 maj 1981. 1 sj Havstenssund 31 maj 1992. 1 honfärgad Långeskär, Havstenssunds skärgård 7 juni 2011.

Lysekil: 1 trolig häckning Skaftö 1994. 1 sj Gåsö 4 juni 1995. 1 sj Stora Kornö 21 juli 2004.

Uddevalla: 1 ad Gunnarsvik, Skredsvik 31 maj 1977. 1 sj Djupepall, Bokenäs 30 maj 2003.

Orust: 1 sj Bö, Långelanda 12 juni 2004.

Tjörn: 1 sj Kyrkesund, Klövedal 20 maj 2001.

Figur 2. Höksångarlokaler i Bohuslän. Lokaler där arten rapporterats ≥ 2 år under häckningstid är namngivna. Vid lokal anges första och senaste observationen under häckningstid och, inom parentes, högsta årsantal sjungande hanar och antal år arten noterats på lokalen under häckningstid. Även höstlokaler är inprickade.

Kungälv: 1 sj Brattön, Solberga 15 juni 1987. 1 sj Dotorp, Solberga 7 juni 2014.

Hisingens bohusdel: Ett fynd lär finnas från Torslandaviken från mitten av 1980-talet.

Öckerö: 1 permanent revir Björkö 2000.

HÖSTFYND

Förutom fynden under häckningstid föreligger 28 höstfynd av 1K-fåglar (individer födda under respektive år): ett från 1938 och 27 från perioden 1992–2019, varav 14 gjorda under ringmärkning. Höstfynden har ökat i Bohuslän under de senaste

I området vid Säby kile häckade höksångare 1993 och ännu i maj 2001 hördes en sjungande häne i området.

Bild: KRISTOFFER NILSSON

årtiondena (figur 1). Om denna trend är verklig eller mest ett resultat av ökad aktivitet av skådare och ringmärkare är svårt att säga.

I Sverige anländer hanarna från mitten av maj, medan honorna kommer något senare. Redan i augusti har de flesta höksångarna lämnat landet. De ungfåglar som dyker upp under hösten har sannolikt ett östligt ursprung, och fynd av sådana fåglar har gjorts ända in i november (ArtDatabanken 2019a). Arten övervintrar i östra Afrika.

NÅGOT OM BIOTOP OCH UPPTRÄDANDE

Höksångaren har speciella biotopkrav när det gäller häckningslokalerna. Markerna bör vara kustnära, varma och gärna ganska torra, med ett artrikt, tätt och varierat lågt buskskikt för bobygget, ett lite högre buskskikt med uppstickande lövträd för födosök och sångplats. När sådana buskmarker befinner sig i ett visst stadium av igenväxning är de idealiska för artens behov. Höksångaren missgynnas därför av både alltför drastisk röjning och alltför kraftig igenväxning, men gynnas av att ett visst betetryck upprätthålls.

Som kanske framgår av historiken ovan tycks höksångaren plötsligt ha dykt upp och börjat häcka på en lokal, och då ofta i form av en liten "koloni" där flera par uppehåller sig inom ett mindre område, för att så småningom försvinna. Utan aktiv markskötsel och bete verkar arten inte ha blivit kvar mer än något decennium på varje lämplig

Höksångarhona i typisk häckmiljö.

Bild: SIMON CARRINGTON

häcklokal i Bohuslän. Biotopstudier med skötsel-förslag för markerna kring Ottenby på Öland återfinns i Waldenström m fl (2004).

SLUTORD

Höksångaren förefaller alltså ha utgått som häckfågel i Bohuslän och sydligaste Norge, kanske på grund av att den här befann sig i utkanten av sitt utbredningsområde och att den föredrar en biotop som, lämnad åt sitt öde, snabbt blir allt mindre lämplig. Som det ser ut nu kommer vi i den närmaste framtiden förmodligen bara att hitta enstaka exemplar under häckningstid, och då inte ens årligen, samt enstaka ungfåglar under hösten.

Utan aktiv markskötsel och bete verkar arten inte ha blivit kvar mer än något decennium

Så sent som 2011 häckade höksångare vid Tjurpannan i Tanum.

Bild: MATTI ÅHLUND

Unga höksångare är lätta att förbise.

Bild: SIMON CARRINGTON

TACK

Stort tack till Rune Hixén, som gick igenom litteraturen fram till och med 1977. 🙏

Fotnot:

Denna sammanfattning av höksångarens historik och förekomst i Bohuslän är en uppdatering av redovisningen i Fåglar i Bohuslän nr 1/2011.

Referenser

ArtDatabanken. 2019a. Artfakta: höksångare *Sylvia nisoria*. <<https://artfakta.se/artbestamning/taxon/102123>> (läst 2019-09-07).

ArtDatabanken. 2019b. *Rödlistning. Bedömningsprocessen*,

kategorier och kriterier. <<https://www.artdatabanken.se/varverksamhet/rodlistning/Bedomningsprocessen/>> (läst 2019-09-07).

BirdLife International. 2004. *Birds in Europe: Population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).

BirdLife International. 2019. Species factsheet: *Sylvia nisoria*. <<http://www.birdlife.org>> (läst 2019-09-07).

BirdLife Sverige. 2018. *Sveriges fåglar 2018*. BirdLife Sverige – Sveriges Ornitologiska Förening & Svensk Fågeltaxering, Lunds Universitet.

Nyegaard, T., Meltofte, H., Tofft, J. & Grell, M. B.. 2014. Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 1998-2012. *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift* 108: 1-144.

Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. *Bestandsestimater for norske hekkefugler*. NOF-rapport 2015-2. Norsk Ornitologisk Forening.

SOF. 2002. *Sveriges fåglar*. 3:e uppl. Stockholm.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas. Vår Fågelvärld*, suppl. 31. Sid. 402-403. Stockholm.

Waldenström, J., Rhönstad, P. & Hasselquist, D. 2004. Habitat preferences and population trends in the Barred Warbler *Sylvia nisoria* in the Ottenby area, southeast Sweden. *Ornis Svecica* 14: 107-116.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehikoinen, A. 2011. *The Third Finnish Breeding Bird Atlas*. Finnish Museum of Natural History and Ministry of Environment. <<http://atlas3.lintuatlas.fi/english>> (läst 2019-09-07).

SÅ STARTADE FPV

1950-talets Göteborgsskådare höll kontakt via Tisdagsklubben eller telefon. Men på 60-talet växte lusten att samla observationer och inventeringar i tryck. Så 1964 utkom Fåglar på västkusten – i 20 exemplar.

TEXT: JIMMY STIGH & UNO UNGER

JIMMY@WINESTONE.SE - UNO.UNGER@KUSTOBSAR.SE

Information om rariteter fick man i bästa fall veta ett halvår efter observationen

SVERIGES ORNITOLOGISKA FÖRENING (SOF) bildades 1945 och tidskriften "Vår fågelvärld" kom ut med fyra nummer per år och täckte hela riket. Lokalavdelningen Göteborgs Ornitologiska Förening (GOF) startade 1952 och saknade då en egen tidning. Man hade sina möten i Göteborgs Tandläkare-Sällskaps lokaler på Erik Dahlbergsgatan 9 i Göteborg. De flesta medlemmarna var inte så aktiva och medelåldern i föreningen var hög. De yngre fågelskådarna kände sig lite vilslna bland de äldre medlemmarna.

Information om rariteter på västkusten och i övriga landet fick i man i bästa fall veta ett halvår efter det att fågeln observerats och då i samband med att "Vår fågelvärld" kom ut.

Göteborgstraktens mer aktiva skådare kände varandra och det fanns telefon. Alltså, om det var ett "drag" gick kedjan mellan de aktiva. Ett sådant var den svarthakade buskskvättan som hittades av Uno Unger och Stig Jacobsson den 28 februari 1959. Den 1 mars var det ett gäng lyckliga som infann sig i Skarvikshamnen och fick se

sällsyntheten. En större piplärka på samma lokal den 10 oktober samma år var en annan raritet som via telefonkedjan nådde ut till "den inre kretsen".

DENNA INRE KRETS tyckte så småningom att man kunde träffas och lära mer om fåglar. De något äldre med lite mer erfarenhet delade med sig av sina kunskaper. Så började den så kallade Ornitologiska klubben, mer känd som "Tisdagsklubben". Namnet kom av att träffarna ägde rum på tisdagskvällar och man samlades på Kålltorps ungdomsgård.

År 1962 kom förslaget att man borde sammanställa fågelobservationer från västkusten och också redovisa de inventeringar som gjorts eftersom det inte fanns någon "tidskrift". Det första häftet av "Fåglar på Västkusten" omfattade åren 1963–1964. Materialet skrevs på skrivmaskin och det första häftet kopierades i 20 exemplar. Omslaget med sträckande ejdrar, en gräsandhane, en tärna, alfågel och salskrake ritades av Kaj Lindblad.

Vingföringen på en av ejderhonorna fick bakläxa eftersom en ejder aldrig har så hög vingföring och ändrades sedan till sammanställningen 1965–1966.

FÖRSTA NUMRET 1963–1964 innehöll följande uppsatser:

Uno Unger: Havsfåglar vid Västkusten, Roland Berndtsson: Amerikansk skrattnås för första gången påträffad i Sverige, Peter Lindberg: Invasion av sparvuggla i västra Sverige 1963–64, Jimmy Stigh: Något om korpens utbredning på Västkusten, Stig Jacobsson: Vassångare iakttagen på Hisingen,

Ralf Lennerstedt: Frekvensstudie av småfågel inom ett villaområde vintertid, Bo Svensson och Peter Lindberg: Morups Tånge – En flyttfågellokal, Stig Fredriksson: Nohlagaviken – Presentation av en fågellokal vid Alingsås, Lars Larsson: Intressantare fågelobservationer på Västkusten 1963–64 från Sotenäs i norr till Morups Tånge i söder.

Många spännande iakttagelser redovisades och så här mer än 50 år senare ligger många av dessa uppsatser till grund för nutida jämförelser. Kunskapen om havsfåglar på västkusten har blivit allt bättre med åren och som sägs i artikeln ”användandet av en allt förnämligare optisk utrustning har bidragit till en bättre kännedom om havsfågelnas uppträdande, då dessa sällan kommer alldeles intill stranden”. Man kan ju kalla en mängd arter för havsfåglar, men artikeln begränsar sig till stormsvalor, lilor, stormfågel, havssula, labbar, dvärgmås och tretåig mås. Amerikansk skrattnås som var ny för Sverige och västkusten redovisades liksom vassångare på Hisingen. Några fågellokal (Nohlagaviken och Morups Tånge) och inventeringar presenterades (sparvuggla, korp och småfåglar i ett villaområde). Dessutom redovisades en sammanställning om de ovanligare fågelarter som Tisdagsklubbens medlemmar kände till under åren 1963 och 1964 från Bohuslän, Göteborgsområdet och Halland.

DET ANDRA HÄFTET av ”Fåglar på Västkusten” behandlar åren 1965–1966 och här finns uppsatser som Olof Pehrsson: Kollungerödsvatten – Bohusläns enda fågelsjö, Peter Lindberg: En studie av pärluggla, Jimmy Stigh och Karl Lennart Nilsson: Örnarna på Västkusten, Stig Fredriksson: Höststräcket vid Åsjön åren 1962–1966, Bo Svensson och Peter Lindberg: Från Morups Tånge 1965 och 1966, Uno Unger: Intressantare fågelobservationer på Västkusten 1965 och 1966.

I förordet till detta häfte står ”då det första numret av Fåglar på Västkusten fick ett mycket positivt mottagande, har vi även med detta nummer velat täcka de två senaste årens händelser på Västkusten”.

”Exemplar av detta nummer fås enklast genom att insätta 5:60 kronor på postgiro ... Kan även sändas mot postförskott, insänd i så fall namn och adress”.

EFTER DESSA TVÅ första häften löstes ”Tisdagsklubben” sakta upp och Göteborgs Ornitologiska Förening kom att stå för den fortsatta utgivningen. Den tredje utgåvan av Fåglar på Västkusten behandlade de tre åren 1967–69 och den innehöll endast en systematisk uppställning av in-

tressantare iakttagelser från Bohuslän, Halland norr om Ätran samt den del av Västergötland som tillhör Göteborgs och Bohus län sammanställd av Uno Unger.

Med denna tredje sammanställning gick den ursprungliga formen av Fåglar på Västkusten i graven men namnet övertogs av det medlemsblad ”Meddelande från Göteborgs Ornitologiska Förening” som föreningen hade utgett sedan 1967. Det är skälet till att första numret av föreningstidskriften Fåglar på Västkusten 1972 tituleras årgång 6 (se figur 4). Man har ibland haft en redaktör och en ansvarig utgivare, ibland enbart ettdera. Se tabell.

Som synes har det varit många turer när det gäller redaktörer och ansvariga utgivare och vi fågel-skådare på västkusten är dessa stort tack skyldiga för att vi under alla dessa år har kunnat ta del av allt intressant som rapporterats och publicerats i tidskriften ”Fåglar på Västkusten” som regelbundet kommer ut med sina fyra nummer per år. 🏠

Exemplar av detta nummer fås enklast genom att insätta 5:60 kronor på postgiro ...

År	Redaktör	Ansvarig utgivare
1967–1978	Uno Unger	Uno Unger
1979–1981	Stig Fredriksson	Stig Fredriksson
1981–1984	Lars Carlsson	Lars Carlsson
1985–1988	Pär Sandberg	Pär Sandberg
1988–1995	Göran Jansson	Göran Jansson
1995–2005	Matserik Eriksson	Göran Jansson
2005–2008	Matserik Eriksson	Göran Jansson
2008–2013	Pär Lydmark	Göran Jansson
2014 nr 1 och 2	Pär Lydmark	Pär Lydmark
2014 nr 3 och 4	Karin Magnander	Pär Lydmark
2015–2018 nr 3	Karin Magnander	Pär Lydmark
2018 nr 4 –	Karin Magnander	Karin Magnander

Småfläckig sumphöna alls inget släktskap med hönsfåglar. Den ingår i familjen Rall, precis som vattenrall och kornknarr.

Bild: STEFAN HAGE

SMÅFLÄCKIG SUMPHÖNA

– VASSHAVENS STORFOTADE SMYGARE

Vassdväljande och hönlik, men trots sitt namn är detta en rall, känd för sina vittljudande, lätt raspiga repriser. Och August Strindberg hade fel: den vandrar inte till fots till övervintringsområdet.

TEXT: HAMPUS LYBECK
HAMPUS.LYBECK@GOF.NU

JAG HAR OMVÄXLANDE skrivit om fågelfaunans ljusskyggare element och mer exhibitionistiskt lagda arter, men dragningen har ändå legat åt vassmygande, stubbgömmande och mosshasande arter, på det att de ofta har större del av levnad och omständigheter höljda i dunkel för gemene man. I synnerhet tycks vi allt som oftast återkomma till vassdväljande arter, kanske för att det är en ofta svårskådad och otillgänglig miljö, som tyvärr historiskt motarbetats med tilltagande idoghet av människan.

VI VÄNDER DÄRFÖR KIKAREN mot en av de vassaste smygarna i vassen, nämligen småfläckiga sumphönan, vars anonymitet är så påtaglig att vår redaktör inledningsvis oroade sig för att det inte skulle finnas tillräckligt med material till en artikel. Vi får väl se hur det är med den saken.

Småfläckig sumphöna, således. Det är oklart om exempelvis Linné eller annan motsvarande auktoritet antog att det fanns släktskap med hönsen – han var ju ändå främst botaniker – eller om det bara handlade om association utifrån ytliga morfologiska likheter. Men istället är de alltså rallar, i sällskap med till exempel sothöns, rörhöns och kornknarr. Ett steg upp i den taxonomiska hierarkin finns ordningen tran- och rallfåglar (Gruiformes) – eller snarare oordningen, för där har det varit nästan lika mycket besvär som med ordningen storkfåglar om ni minns, där herrar Sibley och

Ahlquist knökade in ungefär hälften av alla ordningar hos storkarna. I Gruiformes ligger det i alla fall till så att man har plockat bort trapparna som fanns där förr, samt exempelvis de för Madagaskar endemiska mesiterna, vars egentliga släktskap verkar höljt i dunkel och de sydamerikanska serie-morna, tydligen släkt med de förhistoriska gigantiska terrorfåglarna (Phorusrhacidae) och med falkfåglar (Falconiformes).

En annan spännande utbrytargrupp är ordningen solrallfåglar (Eurypygiformes) innehållande endast två arter – den säregna solrallen från tropiska Amerika (som för övrigt finns till beskådan på Universeum) och Nya Kaledoniens märkliga flygoförmögna kagu, som ser ut lite som en duvblå dvärgväxt häger. Trots avståndet är dessa två alltså varandras närmaste nu levande släktingar. Inom ordningen tran- och rallfåglar hittar vi också en del udda typer, som till exempel ralltranan, i skådkretsar kanske mer känd under sitt amerikanska namn *Limpkin*. En smått underlig och mycket högljudd fågel, som mycket riktigt ser ut som nån sorts kompromiss mellan liten trana och stor rall. För övrigt kan man läsa sig till att dess näbb är särskilt väl ägnad åt att dra mollusker ur sina skal, i synnerhet äppelsnäckor, som lever och frodas i bland annat Floridas våtmarker.

FÖR ATT NU faktisk tala om familjen Rall, så förmodas ordet ”rall” vara ljudhärmande, såtillvida att

många av arterna (i synnerhet avses kanske just vattenrall) ofta ägnar sig åt raspig olåt. Enligt annan källa härleds det till vulgärlatinets *rascula* från latinets *radere* – ”skrapa”. Familjen består av mellan 150 och 160 arter – exakt hur många är lite komplicerat eftersom taxonomin inom familjen är så rörig och en del fåglar som traditionellt inkluderats har visat sig ha sina närmaste släktingar på helt annat håll, och så vidare.

Den småfläckiga sumphönan är på intet vis förskonad från denna rörighet. Den tillhör släktet *Porzana* (som lär ska vara ett ord för sumphöna från det venetianska språket) vilket tidigare inkluderade tretton arter, däribland de sällsynta sverigegästerna mindre sumphöna och dvärgsumphöna. Av dessa återstår nu tre – föremålet för denna text samt den amerikanska karolinasumphönan, sedd tre gånger i Sverige, och australisk sumphöna. Det fungerar nämligen så att om arter i samma släkte befins ha olika förfäder så är släktet parafyletiskt och måste nedmonteras.

Men den småfläckiga sumphönan har heller inte fått sitta vackert i eget släkte ända sen binomialnomenklaturen lanserades. Linnés protonym på arten var *Rallus porzana*. Sedan dess har den även gjort sejourer i släktena *Fulica* och *Gallinula*, samt enligt Brehm *Phalaridium*. Det verkar för övrigt vara den gamle gode Sven Nilsson som etablerade namnet småfläckig sumphöna. Linné anger inget svenskt namn i Fauna Svecica, Brehm (eller noga räknat hans översättare J. E. Wahlström) drar till med kärhöna, medan en viss herr A. W. Malm (med valen ni vet), som studerat ett antal terminer under Nilsson i Lund varifrån han var bördig, i *Göteborgs*

och Bohusläns fauna (1877) klämmer i med ”rörhöna”. Den art som normalt kallas rörhöna verkar då ha varit en raritet norr om Skåne, medan ”rörhönan” det vill säga småfläckig sumphöna var vanligare. Den sällsyntare arten hade under 30 år endast inlämnats i fem exemplar till Malm och inga bevis för häckning i Göteborg fanns ännu. Eftersom rörhöna var upptaget fick den heta ”vasshöna”. Malms rörhöna, alltså småfläckiga sumphönan, beskrivs häcka i Lundbyvassen och Tingstadsvassen samt fordom i Stadsvassen på den tiden den fanns (jag har ännu inte lyckats luska fram vilket område som avses. Möjligen Gullbergsvass, som exploaterades under mitten av 1800-talet om inte minnet sviker). Intressant således att man för 150 år sen hade så pass många småfläckiga sumphönor i Göteborgstrakten, medan det idag bor rörhöns i snart sagt varje damm och vattenhinder och den småfläckiga inte ens är årlig i rapportområdet. En trolig orsak är väl att Lundby-, Tingstads-, och Gullbergsvass, då sammanhängande vassområden på var sida om älven med total yta motsvarande 4–6 gånger Slottsskogens, fått ge vika för bebyggelse.

DET OMDET, men hur ser en dylik best ut då? Man skulle enkelt kunna påstå att den småfläckiga sumphönan är rätt så genomsnittlig när det kommer till rall-attribut. Den är mer eller mindre päronformad, långbent med stora fötter, rundvingad och med kort, spetsig stjärt typisk för många rallar. Näbben är betydligt kortare än vattenrallens böjda snabel och går i gult och rött. Fjäderdräkten går mestadels i brunt och grått i likhet med övriga svenska rallar utom sothöna, men till skillnad från

För 150 år sedan hade Lundby-, Tingstads- och Gullbergsvass en yta motsvarande fyra till sex gånger Slottsskogen

Småfläckig sumphöna förblir oftast osynlig ute i vassrugarna. Det krävs tålmod om man vill se den live

Bild: STEFAN HAGE

övriga, och orsak till artnamnet, är att den är över-sållad med fläckar, nästan som i två lager. Det undre är större svarta fläckar mest åt ryggen, som ger ett fjälligt utseende. Över det är fågeln beströdd med små vita fläckar, vilka på bakre flanken ofta får svart kontur. I vinterdräkt blir buken ljusare. Dunungarna är som hos väldigt många rallar (men inte sot-hönsen) helsvarta.

Längdmässigt är småfläckig sumphöna ungefär som en kraftig stare och ligger internationellt sett i den nedersta kvartilen av rallarnas storleksordning, som löper från den sibiriska swinherallens 13 centimeter till sydötakahens i snitt 65 centimeter och 2,5–4 kilo(!).

SOM NÄMNTS HUSERAR småfläckiga sumphöna gärna i marker med vidsträckt vass som erbjuder gott skydd när den klafsar omkring på jakt efter späda skott och allehanda småkryp, men även andra slags våtmarker kan duga så länge skydd och skyl finns. Boet förläggas till en torrare tuva, ofta kringrand av vatten, och kan rymma upp till femton ägg. Till skillnad från flera andra rallar i vår fauna som plägar övervintra åtminstone vid gynnsam väderlek, så flyttar småfläckiga sumphönan bort under tidig höst och återvänder under våren. Moderna fenologirekord för Göteborgs rapportområde anger 6 april som tidigaste vårobs och 10 september som senaste höst. Dessa data kan jämföras med fågelåret 1856, då August Wilhelm Malm antecknar 19 april respektive 8 oktober. ”Sin gälla stämman låter hon genast vid ankomsten ljuda från vassarna öfver nejden”. Och som andra flyttande rallar angör och lämnar vår sumphöna häckningsplats i skydd av nattens mörker.

Följaktligen är det sällsynt att se den flyga, en aktivitet som den liksom många kolleger tycks hysa en djup avsmak för. 1800-talets naturalfilosofier och amatörintresserade som till exempel August Strindberg funderade på om sumphönor helt enkelt övervintrade under jord, eller kanske fotvandrade söderut, då de bevisligen fanns i marknadstorgens viltbodas på kontinenten under hösten (är det kanske där Linné en gång fått fatt i namnet ”Porzana”?). Endast i akut nödläge, då reträtt till fots inte är möjlig, flyger en skrämmd småfläckig korta sträckor med dinglande ben. Med tanke på deras kraftiga byggnad och sparsamma utrustning

på vingfronten så är den där nattflytten antagligen inget under av skönhet att beskåda, men det är praktiskt för kryssare, eftersom diverse sträckande rallar på så sätt blir känsliga för blåst och lätt hamnar fel. Exempelvis har ju den amerikanska karolinsumphönan setts i Sverige ett par tre gånger.

Och egentligen kan man ju tycka att det nästan är lite märkligt att en hel familj fåglar som är så lite sugen på flygning inte helt enkelt kastat av sig det hemska oket och bara promenerat. Fast på sätt och vis har det ju hänt, även om det naturliga urvalet gjort att det antagligen bara skett med framgång på öar. Flygoförmögna rallar är nämligen en påfallande vanlig förekomst, även om de blivit markant färre i takt med människans framfart.

Men exempelvis är nyss nämnda sydötakahe (en av purpurhönorna) en flygoförmögen ö-endem. Likaså världens minsta nu levande flygoförmögna fågel, atlantrallen, som bara finns på den obodda Inaccessible island, 45 kilometer sydväst om Tristan da Cunha (Lyallklippsmygen, en flygoförmögen tätting endemisk för Stephens Island, Nya Zeeland, var mindre men utrotades av katter 1895). Många flygoförmögna endemiska arter, som till exempel nordötakahe, rödrallen på Mauritius och Chathamöarnas hawkinsrall är alla utrotade sedan minst hundra år.

DEN SMÅFLÄCKIGA SUMPHÖNANS utbredningsområde sträcker sig från Spanien till mitt på Sibirien, och den övervintrar i ett område från Sudan ner till Sydafrika, samt delar av Indien. Som Malm skriver ljuder lätet strax efter ankomst och just lätet, inte starkt men gällt, färdas långt, påminnande på håll om droppande vatten, är något listkryssande fågel-skådare vet att uppskatta eftersom svenska regler gör gällande att identifikation på lätet går bra, medan en del andra länders listor kräver okulär kontakt. Ett envetet, vittljudande ”huitt”, som tyvärr inte får samma möjlighet att höras som på 1850-talet, nu när älvens vassar är ett minne blott. Och trots ökad medvetenhet och bevarandeåtgärder, betraktas den småfläckiga sumphönan som ”sårbar” i Sverige enligt senaste rödlistebedömningen. Den globala populationen är geografiskt väl utbredd och på många platser mer ökande än här, så den klassas som ”livskraftig”, och det är väl ändå något man får lov att glädjas åt. 🌱

Illustration: HAMPUS LYBECK

Just lätet, inte starkt men gällt, färdas långt, påminnande på håll om droppande vatten

SANDBERGS SIDA

UGGLAN I ALEN

TEXT OCH BILDER: PÅR SANDBERG

PARSANDBERGVBG@GMAIL.COM

UNDER TRE VINTRAR har ugglan suttit vid samma kärr, i samma al, i precis samma grenklyka. Kan ugglans kropp till slut nöta albarken slät där den sitter på exakt samma ställe, dag ut och dag in, vecka ut och vecka in, månad ut och månad in? Tusentals kyssar mot gamla ryska ikoner har ju nött bort bladguldet, så ... Skulle man kanske till och med kunna avgöra om det är alträdsugglor eller furuugglor man har att göra med om man hittar ruggfjädrar någonstans på marken, med fint material kvar i fjädrarna från dagars och veckors sittande och smågnidande tätt invid en trädstam. Doft och färg skulle kanske också kunna avslöja – innan svaret ges under mikroskopet?

Undrar förresten vad ugglan själv skulle anse om sådant ...

– Ni själva då? Fåtölj eller pinnstol under vinterns innedagar? Är det biologi eller sociologi ni studerar, undrade ugglan och drog sig undan några centimeter på grenen, som om den var förbi dylika frågor för länge sedan. Pytt! Forskning kallar ni det. Överlevnad skulle jag vilja säga. Överlevnad under stjärnnatten och skarsnön. Knastrig och trevlig för er ja, dödlig för oss. Så självklart och enkelt. Möss och sork är säkra därunder.

Så är det ja, tänkte han och drog sig

till minnes pojkens förvånade uttryck när han kom hem en januarikväll och sa att han sett en ugglan mitt i bostadskvarteret. Den satt under en lampa på en gatuskylt inne bland husen. Troligtvis utsvulten på grund av långvarig skarsnö.

– Ja, vi dör, sa ugglan, men det gör inte ni generalister med väggar, tak och cylindakylar fyllda med kött.

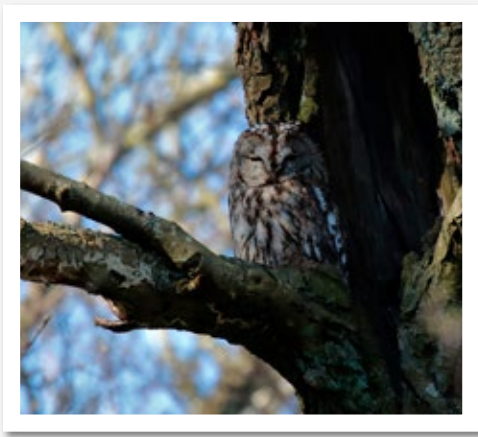
– Nu går vi, sa jag till pojken. Ugglan har fått hybris.

– Nej, svarade ugglan, det är ni som fått det. Fast från början var det inte så.

– Vishetens symbol, sa jag till pojken.

– Jag vet svarade han.

Sedan gick vi. 🦉

Exkursionsinfo

FÖRANMÄLAN: Anmälan ska alltid ske via e-post till resor@gof.nu, även om resan har anmälningsavgift. Skicka ett separat mejl för varje exkursion som du anmäler dig till och skriv exkursionsnamnet som ärende. Ange resmål, namn på samtliga deltagande personer, telefonnummer och om du kan ställa upp med bil. För ungdomar upp till 26 år ska också anges födelsedata. OBS! För LadyBirds och Vardagsaktiviteter gäller andra regler, se info i resp program.

ANMÄLNINGSAVGIFT: Ev anmälningsavgift ska betalas in på plusgiro 470 06 96-0. Det går även bra att använda Swish till nummer 1232682326. Datum för inbetalad avgift avgör turordning vid fulltecknad resa. Avgiften återbetalas om resan blivit fulltecknad, inställd eller om avanmälan sker före sista anmälningsdag samt vid senare avanmälan om ersättare finns. För övriga exkursioner betalas inget i förväg.

PRIS: Avgiften samlas i allmänhet in under exkursionen. För ungdomar upp till 26 år ges en rabatt på 25 % på dags- och helgexkursioner. I priset är en "naturskatt" på 5 %, dock minst 20 kr, inkluderad. Naturskatten går i sin helhet till GOF:s fågelskyddsfond. För bilresor används en bilkostnad av 18:50 kr/mil. Vid bussresor är priset beroende av antalet deltagare.

SAMLING: Om inget annat anges samlas vi vid **Rådhuset, Gustaf Adolfs Torg**.

ANSLUTNING/UPPHÄMTNING: Anslutning/upphämtning kan ske utefter färdvägen, efter överenskommelse med exkursionens kontaktperson.

TAG MED: matsäck och lämpliga kläder, samt vid resa med övernattnings, som vanligen sker på vandrarhem, lakan och handdukar.

ÅTERBUD: Sena återbud lämnas till exkursionens kontaktperson.

ÖVRIGT: Alla deltagare förutsätts utnyttja exkursionens färdmedel och övernattnings. Undantag från detta kan bara medges om resan inte därigenom fördras för övriga deltagare. För övriga upplysningar vänd dig till exkursionens kontaktperson.

EXKURSIONER OCH RESOR

Följ gärna med oss på våra trevliga exkursioner! Vi anordnar kortare turer till hemmalokaler, heldagar på Västkusten och längre resor till mer avlägsna platser. Information om hur du anmäler dig, vad du bör ta med dig, pris, och annat du behöver veta hittar du i rutan till vänster. Utöver det ordinarie programmet har vi också utflykter för dig som är ledig på vardagarna (se rubriken **VARDAGSAKTIVITETER). Nätverket för GOF:s kvinnor, **LADYBIRDS**, drar fortfarande ut i fält då och då. Kontakta annalena.ringarp@gof.nu om du vill vara med!**

TORSLANDAVIKEN

LÖRDAG 7 DECEMBER

Ett besök i Torslandaviken under julmånaden kan innebära att man står öga mot öga med en solbadande rördrom. Eller ett gäng glada berglärkor på mudderdammen eller Torslanda golfbana. Hurtfriska vinterhämplingar, skäggmesar och en och annan fridfull snösparv stöter man säkert på och varför inte en fjällvråk. Tornfalk och duvhök och måhända havsörn. För att inte tala om alla änder och svanar som övervintrar i viken. Och så den lille metaren förstas – kungsfiskaren. Innan solen faller i väster har du förmodligen också antecknat vattenrall, smådopping, salskrake, varfågel och pilgrimsfalk. Välkommen 7 december tillsammans med fältbiologen Christer Fält. Samling kl 09.00 på modellflygklubbens f d parkering. Sväng av med bil vid Amhults köpcentrum, följ Karholmsvägen en kort sträcka. Alternativt ta buss 24, röd express) till Amhult resecentrum. Kors trafikleden (övergångsställe saknas) och följ Karholmsvägen en kort sträcka.

LEDARE: Christer Fält. **PRIS:** Ca 50 kr. **ANMÄLAN:** Senast 2/12. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Susanne Pettersson (070-548 83 21).

GÖTEBORGS VINTERRUNDA

MÅNDAG 6 JANUARI (TRETTONDAGEN)

Vart vi åker beror styrs av vädrläget och vad som setts de senaste dagarna. Det kan bli hamnen,

Säveåns mynning, Torslandaviken. Samåkning i bilar med avresa 08.30. Exkursionen avslutas vid 15-tiden.

LEDARE: Uno Unger. **PRIS:** 50–100 kr. **ANMÄLAN:** Senast 29/12. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Manne Strömbäck (070-899 66 92).

ÖRNSKÄDNING TJÖRNTRAKTEN

SÖNDAG 12 JANUARI

Vi åker till lämpliga platser på Mjörn och Askeröarna där det finns öppet vatten. Förutom havsörn hoppas vi på övervintrande sjöfåglar, t ex salskrake. Exkursionen är ett samarrangemang med Tjörns naturskyddsförening. Samling kl 10.00 på Sundsby stora P-plats, Tjörn, för samordning av samåkning.

LEDARE: Per Undeland. **PRIS:** Ersättning till bilförare. **ANMÄLAN:** Ingen. Öppen även för icke-medlemmar. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Per Undeland (0734-19 84 50).

VINTERFÅGLAR RUNT TJÖRN

SÖNDAG 2 FEBRUARI

Exkursionen börjar vid Myggenäs korsväg, "Porten till Tjörn", kl 09.00. Där möter vi vår exkursionsledare Per Undeland. Beroende på väder, isläge och därmed fågeltillgång, väljer vi de bästa lokalerna för dagen. Kanske börjar vi på Klädesholmen, med ytterskärgårdens arter, som alfågel, lommar, toppskarv,

Svarthalsad dopping. Bild: J-Å NORESSON

skärnsnäppa, tretåig mås, alkor och skärpiplärka. Havsörn och pilgrimsfalk ses ofta på omgivande skär. Därefter åker vi till någon plats med utsikt över Breviks kile eller Stigfjorden, den senare kanske Bohusläns bästa vinterlokal för havsörn. Lommar och doppingar ses regelbundet. Vi avslutar troligen vid fjordarna runt Mjörn där upp till 100 salskrakar kan ses. I skymningen är vi tillbaka i Myggenäs, där vi började. Vi samåker i egna bilar från Gustav Adolfs torg, samling kl 08.15.

LEDARE: Per Undeland. **PRIS:** Ca 200 kr. **ANMÄLAN:** Senast 23/1. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Susanne Pettersson (0705-48 83 21).

SKÅNE/ÖSTERLEN

FREDAG-SÖNDAG 14-16 FEBRUARI

Klassisk vinterfågelskådning i Skånes gås- och rovfågelmarker. De snöfria fälten på Österlen brukar fyllas av flockar med tusentals gäss, där även spetsbergsgås brukar ses. Utöver alla havsörnar och röda glador har tidigare års resor förgyllts av större skrikörn och jaktfalk. Vi brukar kunna samla ihop 5–6 gåsararter och ett tiotal rovfågelsarter. Vi åker gemensam buss och bor som vanligt på Skåne-Tranås vandrarhem. Avresa kl 09.00 på fredag med hemkomst vid sex/sjutiden på söndag kväll.

LEDARE: Lennart Falk. **PRIS:** Ca 1 800 kr. **ANMÄLAN:** Senast 20/1 med 500 kr. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Gunilla Jarfelt (0705-15 52 85).

RÖRÖ

LÖRDAG 7 MARS

Följ med ut till Rörö och vandra runt denna utpost mot Skagerack. Mars är en spännande tid att åka så här långt ut i skärgården. De första vårfågeln har förhoppningsvis börjat sträcka in från Danmark. Kanske kan vi få några av vårens första obsar redan nu? Med lite tur kan vad som helst dyka upp! Totalt blir det en vandring på ca 8 kilometer. Vi träffas vid Burö färjeläge kl. 08.00.

LEDARE: Barbro och Per Björkman. **PRIS:** Endast naturskatt 20 kr. **ANMÄLAN:** Ingen. Öppen även för icke-medlemmar. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Maria Eriksson (0705-39 59 10).

HALLANDSKUSTEN

SÖNDAG 1 MARS

Årets vårvintertur längs Hallandskusten leds traditionsenligt av Calle Hagman (28:e gången!). Vi börjar vid Morups tånge och tar oss sedan norrut till flera fina kustlokaler. Vi spanar efter övervintrande tättingar såsom snösparvar och berglärkor, tidiga vårfåglar och rovfåglar. Frågan är om det blir några hornugglor i år. Avslutning vid Getteröns Naturcentrum. Avresa från Gustav Adolfs torg kl 07.00 med hemkomst vid 17-tiden. Vid tillräckligt många anmälningar åker vi gemensam buss.

LEDARE: Calle Hagman. **PRIS:** Ca 250 kr. **ANMÄLAN:**

BILDGÅTAN

Som vanligt är fågeln på bild 1 lite lättare och regelbundet förekommande i Sverige medan bild 2 är tänkt att utgöra en lite större utmaning och behöver inte vara anträffad i Sverige men väl i Europa.

TEXT OCH BILDER: OLA BÄCKMAN

BILD 1 - ART OCH ÅLDER?

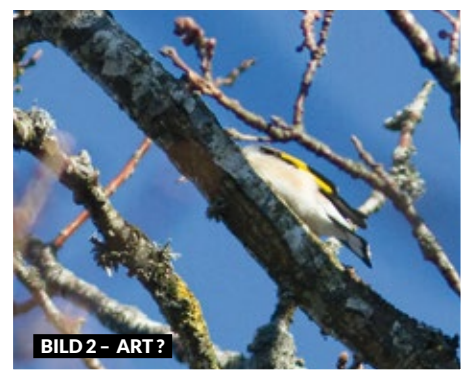

BILD 2 - ART?

Senast 11/2. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Berndt Lindberg (073-693 81 00).

STYRSÖ

LÖRDAG 21 MARS

Vårens skärgårdstur går i år till Styrso, där vi räknar med flera arter nyanlända flyttfåglar. Det blir ca 6 km medelsvår vandring på stigar genom strand- och skogsbiotoper med start vid Styrso Skäret. Vi åker med ordinarie båt (linje 281) från Saltholmens brygga kl 08.12. Anslutande spårvagn går från Drottningtorget kl 07.24. Åter vid Saltholmen senast kl 13.26. OBS! Alla klockslag är preliminära och kan ändras, kontrollera på hemsidan eller hos Västtrafik.

LEDARE: Lars Hellman. **PRIS:** Endast naturskatt 20 kr. **ANMÄLAN:** Ingen. Öppen även för icke-medlemmar. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Gunilla Jarfelt (0705-15 52 85).

HORNBORGASJÖN

LÖRDAG 19 APRIL

Vi gör en dagstur med buss till Hornborgasjön och dess omgivningar och inriktar oss på att se våra sju simfågelarter och fem doppingarter. Tranorna kommer vara färre i antal då resan ligger lite senare än vanligt. Avresa kl 06.00 med hemkomst senast kl 19.00.

LEDARE: meddelas senare. **PRIS:** 500 kr **ANMÄLAN:** Senast 6/4 med 200 kr. **KONTAKT (EJ ANMÄLAN):** Susanne Pettersson (0705-488321).

VARDAGS-AKTIVITETER

Torsdagsutflykter till kända och okända platser, ingen anmälan,

frivillig naturskatt, mycket fågel, en del bekanta, fikapaus på vacker plats. Vid samäkning delar vi på bilkostnaden 18:50 kr/mil och bil. Om ingen guide anges guidar vi själva. Kontrollera alltid på www.gof.nu om programmet har ändrats. Där finns också rapporter från en del tidigare vandringar, liksom hos www.naturstig.se.

Kontakt: Stig Fredriksson, telefon 0703-30 28 16.

SLOTTSSKOGEN

TORS DAG 5 DECEMBER

Liten vintervandring i parkernas park med vissa möjligheter att få se jagande duvhök, parande gräsänder samt blåmesar på nära håll. Samling vid Stora dammens nordöstra hörn kl 10.00.

GUIDE: Stig Fredriksson (070-330 28 16).

JULFEST

TORS DAG 12 DECEMBER

Vi samlas kl 10.00 på Villa Ekliden i Frölunda för vår traditionella träff med mingel, mat, bildvisning och lite annan underhållning. Hör av dig till Lisbeth (070-573 07 65) om du vill bidra till förplägnaden och till Stig (070-330 28 16) om du vill bidra till underhållningen.

GÖTEBORGS HAMN

TORS DAG 19 DECEMBER

Samling vid Röda Stens konsthall (hpl Vagnhallen Majorna) kl 10.00. Vi tar sedan färjan från Klippan till

Lilla Bommens hamn, där man kan ansluta kl 11.00. Vi fortsätter till fots ett par kilometer till Sävans mynning, varifrån man kan ta buss tillbaka mot centrum. Förutom måsar och änder kan möjligen pilgrimsfalk och kungsfiskare visa sig.

GUIDE: Lars Hellman (070-993 15 12).

BOTANISKA

TORS DAG 26 DECEMBER

Samling kl 10.00 innanför grindarna till Botaniska trädgården. Vi besöker några fågelmatningar, går genom naturparken och tar kanske en sväng upp i Änggårdsbergen. Hpl Botaniska trädgården.

GUIDE: Ingrid Hammarström (070-368 11 76).

JONSERED

TORS DAG 2 JANUARI

Jonsereds brukssamhälle är en av Sveriges bäst bevarade industriområden från 1800-talets andra hälft. Området är känt för övervitrade strömstarar; även kungsfiskare håller ofta till här. Samling vid Jonsereds station kl 10.00.

GUIDE: Häkan Larsson (070-527 77 69).

VRÅNGÖ

TORS DAG 9 JANUARI

Övervintrande sjöfåglar och tättingar av olika slag kan vi räkna med att få se. Ett par timmars promenad på Vrångö. Samling på Saltholmens brygga i anslutning till båtens (linje 281) avgång kl 09.25 (preliminär tid, kontrollera på hemsidan).

GUIDE: Lars Hellman (070-993 15 12).

STENSJÖN/GUNNEBO

TORS DAG 16 JANUARI

Samling kl 10.00 vid Stensjöns fågelmatning, där svanar och änder samlas vintertid. Vi går en runda i Gunneboområdet och fortsätter kanske sedan ner till Grevedämnet och spanar efter strömstare. Hpl Kristinedal.

GUIDE: Ulf Hassel (073-848 58 82).

TJOLÖHOLM

TORS DAG 23 JANUARI

Klassisk vinterlokal med en del rastande änder och rovfåglar. Samäkning (för alla som kan) från Frölunda kyrka kl 09.15. Samling kl 10.00 på p-platsen nedanför Tjolöholms slott.

GUIDE: Lennart Falk (073-050 39 39).

SAFJÄLLET

TORS DAG 30 JANUARI

Naturresevat med skog i kanten av Toltorpsdalen i Mölndal, lagom att genomvandras en vacker förmiddag under senvintern. Samling vid Krokslättsvallens p-plats kl 10.00. Hpl Soltorpsgatan, sedan 700 m att gå söderut genom bebyggelsen, sök väg på karta.

GUIDE: Olof Armini (070-734 26 72).

HISINGSPARKEN

TORS DAG 6 FEBRUARI

Samling vid p-plats intill busshpl Grimbo på Tuvevägen kl 10.00. Vandring 7-8 km på lättgängna, bitvis backiga promenadvägar till Kättilsröd och tillbaka. Vi besöker även ett par fågelmatningar.

GUIDE: Margareta Andersson (073-331 43 73).

VÄLEN

TORSDAG 13 FEBRUARI

Vi träffas vid fågeltornet kl 10.00 och efter spaning där tar vi en kort promenad i närområdet. Hpl Kannebäck. Efter turen har vi planeringsmöte (se nedan).

GUIDE: Uno Unger (070-482 12 11).

PLANERINGSMÖTE

TORSDAG 13 FEBRUARI

Vi samlas på Ekliden kl 13.00 och planerar under ett par timmar programmet för juli–december. Kaffe med tilltugg kommer att finnas. Om du inte kan komma men har förslag på utflyktsmål, ring Lars Hellman (031-97 06 91).

STUVÖ

TORSDAG 20 FEBRUARI

Denna norra del av Hälsö har vi tidigare besökt sommartid. Nu gör vi en vårvintertur hit i stället. Ca 3 km lätt vandring. Samling kl 09.30 vid Burö färjeläge, där busshållplats och p-plats finns.

GUIDE: Jan Sander (073-654 78 92).

TORSLANDAVIKEN

TORSDAG 27 FEBRUARI

Några kilometers promenad i ett område där det alltid finns fåglar, även om isen ligger. Vadehavet börjar också bli klart. Samling (ny plats!) vid Torslanda golfklubb, Flyghamnsvägens slut, kl 09.00 (tiden är anpassad till höstens busstidtabell och kan ändras, se hemsidan). Hpl Gamla Hangaren.

GUIDE: Magnus Persson (073-684 05 84).

MÅNDAGAR PÅ EKLIDEN

Första måndagen i månaden är det öppet hus från klockan 19 i vår föreningslokal Villa Ekliden på Södra Dragspelsgratan 32 i Västra Frölunda. Välkommen in på en kopp kaffe och trevligt fågelprat med andra i föreningen. Tredje måndagen i månaden är det föredrag med bildvisning. Kaffe/te och mackor finns att köpa i pausen. Välkomna klockan 19!

FÅGELQUIZ MED

MUSIK OCH VICKNING

MÅNDAG 16 DECEMBER

Välkomna till en lättsam kväll med fågelquiz tillsammans med andra fågelentusiaster. Vinstchans för alla! Det serveras öl/vin/alkoholfritt och vickning till självkostnadspris.

VÄLEN ÅRET RUNT

MÅNDAG 20 JANUARI

Välen är ett kommunalt naturreservat som ligger där Stora Ån mynnar i Askimsviken. Här finns sankängar, vassar, videsnår och ett kulturlandskap som hålls öppet av ett gäng highland cattle. Välen är en av Göteborgsregionens alla bästa fågellokaler, bl a för den som vill se vadare. Chansen att få se kungsfiskare är också ganska god. Uno Unger, som har besökt Välen under en lång följd av år, delar ikväll med sig av sina upplevelser och ger oss skådartips.

NYFIKEN PÅ FÅGLAR

MÅNDAG 17 FEBRUARI

Anders Bjärvall är nog mest känd som Naturvårdsverkets rovdjurs-expert. Men han har skådat fåglar, arbetat med fåglar och flitigt gjort anteckningar om sina upplevelser i fågelmarkerna sedan tonårstiden – hela 65 år! Utdrag ur dessa har nu blivit boken "Nyfiken på fåglar". Välkommen till en inspirerande kväll där Anders Bjärvall visar bilder och berättar om värdet av att skriva ner sina iakttagelser och glädjen att skåda fågel både i Sverige och under resor runt om i världen.

MOT ANTARKTIS

MÅNDAG 9 MARS

I november 2020 erbjuder GOF en gruppresan till Falklandsöarna, Sydgeorgien och Antarktis. Naturfotografen och polarspecialisten Niklas Nilsson berättar om denna magiska resa i pingvinernas och albatrossernas rike. OBS tiden är 18.30 på denna extra-insatta programpunkt.

VAD HÄNDER MED

HÖKÄLLAS VÅTMARKER

MÅNDAG 16 MARS

Våtmarkerna kring Kvillebäcken vid Hökälla hyser fler än 100 häckande fågelarter och totalt har 208 arter setts i området! I över tolv år har Hökälla – grönt arbete och rehab skött denna våtmarkspark. Nu riskerar den att växa igen eftersom kyrkorådet i Backa beslutat att lägga ner verksamheten. John Thulin, som ansvarat för naturvården i området, berättar om våtmarkens fåglar och vad som nu görs för att behålla Hökälla som en av Göteborgsregionens finaste fågellokaler.

MEDLEMMARNAS BILDVISNING

MÅNDAG 20 APRIL

Inom GOF finns jättemånga duktiga fågelkameror. Nu vill vi att ni delar med er! Ta med dina bästa bilder (max fem stycken) och visa dem på vår måndagsträff. En prestigelös, trivsamt kväll i goda vänners lag där vi delar tips och upplevelser. Anmäl dig till Per Tengroth, per.tengroth@gmail.com, senast 13 april.

SÖNDAGAR PÅ SÖDRA ALLÉGATAN

Första söndagen i månaden är det föredragskvällar med bildvisning på Södra Allégatan 1B intill Järntorget. Kaffe/te med tilltugg finns att köpa i pausen till facilt pris och trevligt fågel-snack. Välkommen, alltid klockan 18.30!

GOF:S RESA TILL GEORGIEN

SÖNDAG 5 JANUARI

Tio GOF-are besökte Georgien i månadsskiftet september–oktober 2019. De fick uppleva det fantastiska rovfågelssträcket i Batumi, men också högfjällsarter på berget Tetnudi på över 3 000 meters höjd. Där fanns arter som kaukasisk snöhöna, kaukasisk orre, större rosenfink med flera. I de frodiga lövskogarna mötte de krüpers nötväcka ett flertal gånger. Rudi Jelinek visar ikväll bilder och berättar om resan.

FINNS DET UTRYMME FÖR HACKSPETTAR I FRAMTIDENS SKOGAR?

SÖNDAG 2 FEBRUARI

När hackspettarna trummar kan deras hjärnor utstå tolv gånger hårdare stötar än vad som skulle vålla hjärnskakning hos en människa! Dessa fantastiska fåglars finlipade anpassningar har främjat deras överlevnad under årmiljoner. Nu hotar det moderna skogsbruket deras överlevnad världen över. Leif Lithander berättar ikväll om hackspettar och vad som görs för att deras trumvirvlar ska kunna genljuda även i framtidens skogar.

TANZANIA I ETT FEMTIOÅRIGT

SKÅDARPERSPEKTIV

SÖNDAG 1 MARS

För femtio år sedan for Rudi Jelinek och nio andra GOF-are med bil ner till Tanzania. De stannade där hela åtta månader! Under januari–februari 2020 återvänder Rudi tillsammans med tre andra som var med då för att minnas sina ungdomsbravader och se hur landet och naturen har förändrats. Välkommen till en spännande kväll med, som vanligt, Rudis fantastiska bilder från resan och återbesöket.

FÅGLARNAS FLYTTNING

FRÅN ARKTIS TILL AFRIKA

SÖNDAG 5 APRIL

Att stå på tundran vid Barents hav allra längst i norr och se en bredstjärtad labb flyga vidare österut i snöfall i maj är en storslagen upplevelse! En solig och varm dag i oktober kan samma individ ses flyga söderut över Atlanten. Kristofer Nilsson visar bilder och berättar om sina resor till västligaste Afrika, nordligaste Norge och andra platser med fokus på fågelflyttning.

Studie
främjandet

OF:S FÖREDRAG, EXKURSIONER
OCH STUDIECIRKLAR ARRANGERAS I
SAMARBETE MED STUDIEFRÄMJANDET I GÖTEBORG

WWW.STUDIEFRAMJANDET.SE

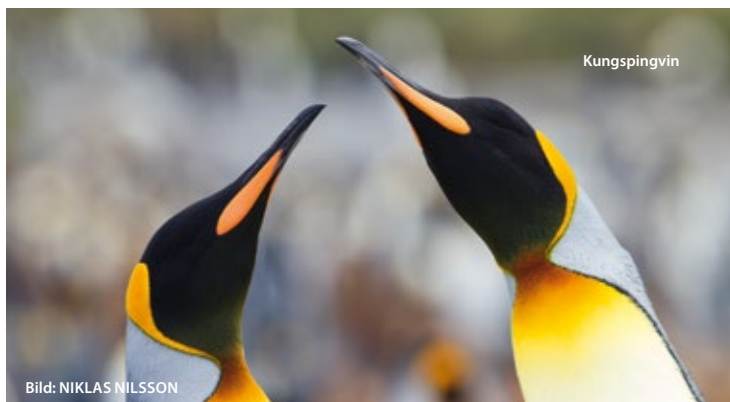
Litauenresa i maj 2020

I maj, vecka 19, tänker vi besöka Litauens ädellövskogar och våtmarken Nemunas som brukar översvämmas av chlidoniastärnor. I skogarna visar sig skrikörnar, svarta storkar och hackspettar - i synnerhet mellanspett och vitryggig hackspett. Vi räknar med ett pris på cirka 17 000 kr, vilket inkluderar boende med frukost, lokala guider och transporter. För utförligare info, se FpV 2019-3.

Anmälan snarast, så startar vår detaljplanering!

Rudi Jelinek 070-388 46 30 rudijelinek@gmail.com

Berndt Lindberg 073-693 81 00 berra.lindberg@gmail.com

Antarktis 9-29 november 2020

Vår expeditions kryssning startar och avslutas i Ushuaia ombord på båten Ocean Nova. Hela resan tar oss ut på resa och landstigningar på Falklandsöarna, Sydgeorgien och Antarktis. Expeditionen bygger på små grupper som ger större upplevelser och bra med tid iland och god atmosfär ombord. Med endast 78 passagerare (normalt ligger passagerarantalet på

andra expeditioner mellan 120 och 500) har vi stora möjligheter att anpassa vår resa som ger exklusiva och hållbara upplevelser. Kontakta oss för priser efter hyttkategori. Resan till och från Ushuaia tillkommer.

Rudi Jelinek 070-388 46 30
rudijelinek@gmail.com

Berndt Lindberg 073-693 81 00
berra.lindberg@gmail.com

Getteröbutiken

Getterön är en av Sveriges bästa lokaler för fågelskådning. I vår butik finns massor av kikare, böcker och annat som fågelskådare och naturälskare behöver. Café, konferenslokaler och butik har öppet alla dagar under vår, sommar och höst. På vintern har vi öppet fredagar och helger.

Getteröbutiken

Öppet 10.00-16.00 • Lassavägen 1, 432 93 Varberg
Tel. 0340-875 10 • www.getteron.com

FÖRENINGSNYHETER HÖSTEN 2019

Nya stadgar är klubbade, ordförandeskapet fortsätter rotera och hånade medlemmar har hittat till GOF:s nya mötesplats: Södra Allégatan 1 B.

NYA STADGAR

På det extrainkallade årsmötet den 26 augusti klubbades föreningens nya stadgar för andra gången. De innebär inga förändringar i GOF:s förhållande till Birdlife Sverige, men med de nya stadgarna förbättras föreningsdemokratins på flera punkter. Det blir till exempel möjligt att kalla till extra årsmöte när minst 20 föreningsmedlemmar begär det (tidigare krav var en tiondel av föreningens medlemmar).

Dessutom ska styrelsen presentera sina planer för det kommande året på årsmötet. Detta tror vi kommer att till leda till bättre diskussion och större engagemang i föreningen.

FORTFARANDE INGEN ORDFÖRANDE

Inte heller vid detta möte fanns det nå-

gon kandidat till ordförandeposten. I styrelsen har vi valt att låta posten som mötesordförande rotera, och upplever god arbetsgemenskap och initiativrikedom. Men på sikt är det förstås nödvändigt att vi får en ordförande och vi uppmanar medlemmarna att ta kontakt med valberedningen med tips. (Tommy Järås 0706-574717, Berndt Lindberg 0736-938100, Stig Fredriksson 0703-302816)

TRASSEL MED HEMSIDAN

Alla har nog märkt att hemsidan inte alltid fungerar fullt ut. Anledningarna är flera, men frågan står högt på styrelsens dagordning. Vi välkomnar medlemmar med expertis inom området att höra av sig, för ett av problemen är tidsbrist hos dem som arbetar med hemsidan nu.

FÖREDRAG PÅ SÖDRA ALLÉGATAN 1B

I skrivande stund har vi haft två välbesökta föredrag på vår nya samlingslokal

vid Järntorget. Fotografen och ornitologen Per Aronsson har talat om Fågellivet i Kenya och Sture Orrhult om Hur mår våra örnar?

Ni som inte hade möjlighet att komma kan se föredragen på vår youtubekanal. Välkomna till vårterminens föredrag och bildvisningar första söndagen i månaden kl. 18.30!

 ANNA LENA RINGARP

Kallelse till ordinarie årsmöte 2020

Enligt de nya stadgarna håller vi årsmöte under mars månad. Årsmötet 2020 hålls söndagen den 29 mars klockan 18.30 på Södra Allégatan 1B. Punkterna på dagordningen kommer att meddelas på webbsidan en månad före årsmötet.

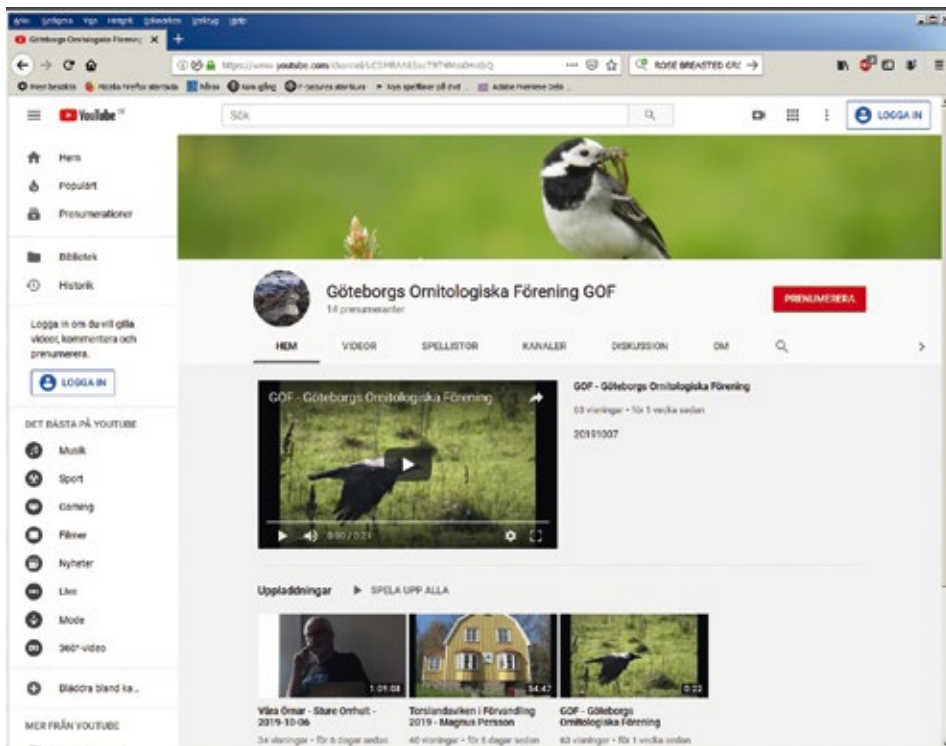
Anna Lena Ringarp,
för styrelsen

Hitta till GOF på Facebook och Youtube

Youtube är en ny möjlighet för GOF för att nå ut till våra medlemmar och locka nya.

I styrelsen har vi sett att behovet av snabb och relevant information är stort. Därför har vi ökat aktiviteten och "omstartat" Facebooksidan <https://www.facebook.com/goteborgsornitologiskaforening>. Där har vi redan långt över 1000 följare och är mycket glada för det. Vi har också börjat videofilma våra utmärkta programpunkter. Två av filmerna finns nu tillgängliga på vår nystartade you-tubekanal som du finner om du söker "GOF - Göteborgs Ornitologiska Förening". Så här såg den ut den 15 oktober 2019, en knapp vecka efter start. Glöm inte att gilla och trycka "prenumerera"!

Vi hoppas naturligtvis på att kunna använda denna kanal för våra medlemmars naturfilmer också! Vill du få ut din videofilm i GOF:s regi, kontakta Per Tengroth, tel 0709-875408. Missa inte heller möjligheten att gå med i GOF:s facebookgrupp "Fågelskådning i Göteborgstrakten".

Kontakta GOF

och närliggande verksamheter

BESÖKSADRESS

Södra Dragspelsgatan 32
421 22 Västra Frölunda

ADRESS

Box 166
421 22 Västra Frölunda

HEMSIDOR

www.gof.nu
www.kustobsar.se

TELEFON/E-POST

031-49 22 15
gof@gof.nu

ÖVRIGT

Postgiro: 89 01 68-8
Swish :123 335 08 16

STYRELSEN

ORDFÖRANDE

VAKANT

VICE ORDFÖRANDE

MANNE STRÖMBÄCK
manne.stromback@gof.nu (0708-99 66 92)

SEKRETERARE

ANNA LENA RINGARP
annalena.ringarp@gof.nu (0708-27 93 76)

ANDRE SEKRETERARE

ANNICA NORDIN
annica.nordin@gof.nu (0707-530758)

KASSÖR

RODEN BERGENSTEIN
roden.bergenstein@gof.nu (0735-68 65 99)

ÖVRIGA LEDAMÖTER

**JOHAN ANDER
BERNDT ANDERSSON
LEIF LITHANDER
LEIF JONASSON
PER UNDELAND
PER TENGRÖTH
ULLA ARNBERG
JAN FUNKE
HAMPUS LYBECK**
fornamn.efternamn@gof.nu

NIDINGENS FÅGELSTATION

GOF bedriver ringmärkningsverksamhet på Nidingen från tidig vår till sen höst. Besök www.gof.nu/nidingen för mer information om Nidingen och det aktuella bokningsläget.

PLATSBOKNING

DENNIS KRAFT
bokning@nidingensfagel.se (tel nr 0706-38 09 85)

KOMMITTÉER

EXKURSIONER

GUNILLA JARFELT
gunilla.jarfelt@gof.nu (0705-15 52 85)

FÅGELSKYDD

LARS GERRE
lassegerre@yahoo.se (0733-86 37 65)

HEMSIDA

NILS ABRAHAMSSON
nils.abrahamsson@gof.nu (0708-19 44 77)

INFORMATION OCH KOMMUNIKATION

gof@gof.nu

INVENTERING

MIA WALLIN
mia.wallin@gof.nu (0706-17 42 58)

MÅNADSMÖTEN

ULLA ARNBERG
uarnberg@gmail.com (0707-75 88 25)

NIDINGEN

HANS SÖDERSTRÖM
hans.soderstrom@gof.nu (031-92 22 27)

RAPPORTKOMMITTÉN (RRK GÖTEBORG)

JOHAN SVEDHOLM
johan.svedholm@gof.nu (031-24 00 82)

STUDIEVERKSAMHET

PER TENGRÖTH
per.tengroth@gof.nu (0709-87 54 08)

TORSLANDAVIKEN

KÅRE STRÖM
kare.strom@gof.nu (0303-24 95 95)

FACEBOOK

<https://www.facebook.com/goteborgsornitologiskaforening>

FÅGELRAPPORTERING

Rapportera helst dina fynd till Artportalen (www.artportalen.se) så snart som möjligt efter observationstillfället.

Inrapporterade observationer visas på Artportalen. Du kan även gå till glutt.se och välja Senaste fynden från Göteborgsområdet i popup-menyn.

Har du inte möjlighet att rapportera till Artportalen går det även bra att skicka intressantare rapporter direkt till respektive rapportkommitté (se nedan).

REGIONALA RAPPORTKOMMITTÉER

RRK BOHUSLÄN

RAPPORTMOTTAGARE: LARS VIKTORSSON
lars.h.viktorsson@gmail.com (Stenbackevägen 5, 451 34 Uddevalla)

RRK VÄSTERGÖTLAND

RAPPORTMOTTAGARE: MAGNUS HALLGREN
m.hallgren@gmail.com

RRK GÖTEBORG

RAPPORTMOTTAGARE: PER BJÖRKMAN
rrk@gof.nu (Klassikergatan 9, 422 41 Hisings Backa)

RRK HALLAND

RAPPORTMOTTAGARE: ULF LÖFÅS
rrk@hallof.se (Ulf Löfås, Nässevägen 2, 311 96 Heberg)

FÅGELCENTRALEN

Kontakta Fågelcentralen om du behöver hjälp med att ta om hand en skadad fågel. Mer information finns på www.fagelcentralen.se.

KONTAKTPERSON

PETRA LUNDEMO
petra@animalshope.com (0303-165 01)
JAN WESTIN
jan@animalshope.com (0709-967601)

LÖSNINGAR TILL BILDGÅTAN

Bild 1

En svala underifrån gör ingen sommar, speciellt inte i september. Bilden kan ställa till det en aning då fågeln uppvisar något som liknar ett bröstband vilket kan föra tankarna till backsvala. En sådan uppvisar dock ett mer markant band tillsammans med mörkare bröstsidor. Dessutom anar man den vita övergumpen. Just den lite solkiga bröstteckningen indikerar att det är en årsunge (1k) hussvala. (Kungsbacka, september).

Bild 2

Någoting spännande färgglatt sätter sig i ett träd, vill inte riktigt vara med på bild, och försvinner snabbt igen. Inte den mest fördelaktiga vinkel för artbestämning man kan önska sig men tillräckligt kan ändå ses för att komma rätt. Fågeln utseende med de klagula partierna på vingen passar inte på någonting annat än en steglits. (Kungsbacka, april).

**GOF VERKAR FÖR ATT SKYDDA
OCH UTFORSKA FÅGELFAUNAN.
SPRIDA KUNSKAP OM FÅGLAR
OCH STIMULERA FÅGELINTRESSET.**

Beskåda vintern med Götaplatsens Foto!

Perfekt tubkikarkit
med stativ!

Celestron Ultima
20-60x80 & Velbon
Videomate 638

~~5211:-~~
3999:-

Nå stjärnorna. Gör örnarna
sällskap. Zooma flera mil.

Nikon P1000
24-3000mm zoom
Filma i 4K

~~10489:-~~
9419:-

Gäller t.om. 2020-01-15

Tamron 18-400
Canon eller Nikon

6990:-

Nyhet från Kowa!
SV II 8x42-10x42

Från **2999:-**

Grym handkikare!
Focus Eagle 8x42

2990:-

Focus Junior 6x21
Grön/Orange

399:-

Julklappstips!

Götaplatsens
Foto En riktig fotobutik